ՔԱՌԱՍՈՒՆԵՐԵՔԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ՄՇԱԿ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

Տարեկան գինը 10 ռուբլի. կէս տարվանը և 7 ամսվանը 6 ռուբլի.
Առանձին համարները ԱՄԵՆ ՏԵՂ 5 ԿՈՊ.

Թիֆլիսում գրվում են խմբագրատանը.

Մեր հասցէն՝ Тифлисъ, редакція «Мшакъ» Сергіевская ул. № 5.
Tiflis, Rédaction „Mschak"

Խմբագրատան տելեֆոն № 2—53.

Խմբագրութիւնը բաց է առաւօտեան 10—2 (բացի կիրակի և տօն օրերից)

Յայտարարութիւն ընդունվում է ամէն լեզուով

Յայտարարութիւնների համար վճարում են իւրաքանչիւր տողատեղի 10—20 կոպ.

Տպարանի տելեֆոն № 67.

ՇԱՐՈՒՆԱԿՎՈՒՄ Է ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ

ՄՇԱԿ

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ ԼՐԱԳԻՐ

ՆԵՐԿԱՅ 1914 Թ. ՀԱՄԱՐ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳԻՆՆ Է

12 և 11 ամիսը	10 ամիսը	9 ամիսը	8 ամիսը	7 և 6 ամիսը	5 ամիսը	4 ամիսը	3 ամիսը	2 ամիսը
10 ռուբ.	9 ռուբ.	8 ռուբ.	7 ռուբ.	6 ռուբ.	5 ռուբ.	4 ռուբ.	3 ռուբ.	2 ռուբ.

Ամերիկայի բաժանորդները պիտի վճարեն տարեկան 6 դոլլար. Եւրոպայի բաժանորդները՝ 32 ֆրանկ. Պարսկաստանի բաժանորդները՝ 10 ռուբլի. Թիւրքիայի բաժանորդները՝ 120 ղրուշ։

Յայտարարութիւնները ընդունվում են բոլոր լեզուներով։ Յայտարարութիւնների համար պիտի վճարել առաջին երեսի վրա տողատեղից (պետիտ) 20 կ., վերջին երեսի վրա 10 կ.։

Հասցէն փոխելու համար պէտք է ուղարկել հասցէ ... 40 կ. նամականիշ։

Հին բաժանորդներից խնդրվում է կպցնել փոխադրական բլանկի վրա նախկին տպագրված հասցէն իր վրա ունեցած համարով։

ՊՐԵՄԻԱՆԵՐ

«Մշակի» ՏԱՐԵԿԱՆ այն բաժանորդները, որոնք 1914 թ. համար (սկսած յունվարի 1-ից 1914 թ.) ՄԻԱՆՈՒԱԳ կամ ՄԱՍ-ՄԱՍ վճարած կլինեն 10 ռուբլի բաժանորդագինը, կը ստանան ՁՐԻԱԲԱՐ հետևեալ գրքերից ՄԷԿԸ ՈՒ ՄԷԿԸ.

1) Գր. Արծրունու աշխատութիւններ 1865—1871 թ. Այդ գրքի մէջ զետեղված են Գր. Արծրունու այն խօսքերը և մանր յօդուածները, որոնք լոյս են տեսել մինչև «Մշակ» լրագրի հրատարակութիւնը։ [illegible] 408 էջից։

2) Վրաց (Ա. Բաղաթարի) Մանրանկարները, I և II. «Մանրանկարների» առաջինում և երկրորդ մէջ հաւաքված հասարակական կեանքի և նրա պատկերացումների ... [illegible] 520+472 էջից։

Մինչև ԴԵԿՏԵՄԲԵՐԻ 25-ը բաժանորդագրվածները կը ստանան ԵՐԿՈՒ գիրքը, իսկ նրանից յետոյ բաժանորդագրվողները—ԱՌԱՋԻՆ գիրքը։

Արտասահմանեան բաժանորդները պէտք է ուղարկեն գրքերի ճանապարհածախսը, որի քանակը կը յայտարարվի իր ժամանակին։

Մեր հասցէն՝ ТИФЛИСЪ, Редакція „МШАКЪ". Արտասահմանից՝ TIFLIS, Rédaction du journal „MSCHAK".

ԱՊԱՌԻԿ ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԿԱՄ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ ՉԷ ԸՆԴՈՒՆՎՈՒՄ

ՄԱՐԻԱ ՋԱՆԳՈՒԼԵԱՆ և ԱՆՆԱ ՊՕՂՈՍԵԱՆ իր զաւակներով խորին վշտով յայտնում են ազգականներին ու ծանօթներին իրանց սիրելի մօր և տատի՝

ՄԱԳԹԱՂԻՆԷ ՏԷՐ-ՎԱՐԴԱՆԵԱՆԻ

մահը, որ տեղի ունեցաւ յունվարի 11-ին։ Ամբիծքն այսօր, երեկոյեան ժամը 7-ին, հանգուցեալի բնակարանում (Պեսկովսկայա փող. №25)։ Յուղարկաւորութիւնը վաղը, ուրբաթ, յունվարի 17-ին, առաւօտեան ժամը 10-ին, բնակարանից դէպի Արմենանկի բազարում՝ Կատօլիչեսկայա փող. վրա գտնվող հռոմէա-կաթօլիկական եկեղեցին։ Թաղումը Կուկիայի կաթօլիկաց գերեզմանատանը։

30. 1—1

ԿՆՍԲՈՒԺԱԿԱՆ ԵՒ ՎԻՐԱԲՈՒԺԱԿԱՆ

ՄԱՍՆԱՒՈՐ ՀԻՒԱՆԴԱՆՈՑ

Բեհուտովսկայա 13, տելեֆոն 4—21.

Ընդունվում են թէ կանայք և թէ մարդիկ։ Նոյնպէս և վիրաբուժական [illegible] (stationary) հիւանդները (բացի վարակիչ և հոգեկան հիւանդներից)։ ... Ընդունելութիւն հիւանդների ամեն օր ժ. 11—12 առ.։

Հիւանդանոցի բժիշկներն

Ա. Ա. Ցարուխեան
Ն. Ն. Վեհապետով
Վ. Ա. Չախրեկեան
Ի. Գ. Նազարեթեան
Ա. Ա. Շոլիկեան
Գ. Ն. Տէր-Մովսեսեան
Ս. Զ. Ռաֆեան
Ա. Ի. Փիզեր
Մ. Պ. Շահպարոնեան

(5 կ.) առ. 868. 100—20

«Մշակի» խմբագրատանը վաճառվում են

հետեւեալ վիպական երկերը.

1) ՀԱՅՈՑ ԹՈՒՐՔԻԱՆ վէպ Պարոնեանի, Շահրիարի. 1 ր.
2) ԻՆՆՈՒՆԻ ԾՐՈՒՆԸ, ... վէպ Կ. Հյուգոյի, Թարգմ. Հ. Սամսոնեանի
3) ՈՒՐԱՆԻԱ, աստղագիտ. վէպ. Կ. Ֆլամարիօնի, Թարգմ. Հ. Առաքելեանի . . . . 1 ր. 50 կ.
4) ՀԱՅՐԵՆԻ ՀՈՂԸ, վէպ Հանրի Բորդոյի, Թարգ. Հ. Առաքելեանի — 60 կ.
5) ՏԱՍՆ ԵՒ ԵՐԿՈՒ ՊԱՏՄՈՒԱԾՔ, Շահրիարի . . . . — 50 կ.
6) ՀԱՅՐԵՆԱՍԻՐՆ, Ե. Սպիրի, Թարգ. Իս. Յարութիւնեանի . — 50 կ.
7) ՔՍԱՆ ՎԷՊԻԿՆԵՐ, Գի դը Մօպասանի, Թարգ. Հ. Առաքելեանի 1 ր. —
8) ՍԱՒԱՐՆՈՂ ՈԳԻՆ վէպ. Ց. Սօլովեանի . . . . — 40 կ.

Նրանք, որոնք յիշեալ գրքերից մի-մի օրինակ կը պահանջեն մեզանից փողը կանխիկ վճարելով, կը ստանան 25% զեղչ և ճանապարհածախսը մեզ վրա։ Վերադիր վճարով, պահանջողներին կը լինի միմիայն 15%։

Հասցէն՝ Ред. газ. «Мшакъ», Тифлисъ.

(5) 10—2

ՊՐՈՖ. ՄԱՌԻ ՇՈՒՐՋ

պարզվել է մեզ համար այն հանգամանքը, որ պրոֆ. Մառը յարուցել է իր դէմ մի քանի անձանց կամ որոշ խմբակների դժգոհութիւնը։ Այդ անձինք այն կարծիքն են կազմել, թէ պրոֆ. Մառը որևէ հակահայկական կամ հակա-էջմիածնական դիտումներ է սնուցանում, որովհետև նա թոյլ չէ տուել, որ Բագուի Հայոց Կուլտ. Միութիւնը Անիի շրջափակի մէջ հիւրանոց կառուցանէ, որովհետև նա իբր թէ կրկնել է սենատոր Վատացիի խօսքերը, թէ Անիում վանահայրութիւն չէ կարող լինել, քանի որ վանք չը կայ։ Այս ամենը առիթ է տուել կարծելու, թէ պրոֆ. Մառը սկսել է վերջերս թշնամօրէն տրամադրվել դէպի Անիի վանահայրութիւնը և աշխատել, որ նա դուրս գայ էջմիածնի իրաւասութիւնից։ Այս կարծիքները պատճառ են դարձել, որ Ալէքսանդրոպոլում ոմանք սկսեն խէթ աչքով նայել պրոֆ. Մառի գործունէութեան վրա Անիում։ Իսկ վրացի մի քանի 20-վինիստներ, օգտվելով այդ հանգամանքից, սկսեցին տարածել նոյն իսկ մամուլի մէջ այնպիսի լուրեր, թէ իբր պրոֆ. Մառը պեղումների շնորհիւ եկել է այն եզրակացութեան, որ Անիում եղել է միայն վրացական կուլտուրա, և այդ պատճառով հայերը բօյկօտ են յայտարարել նրա դէմ և սպառնական նամակներ են գրել։

Բոլոր այս առէ-կօսէները, բոլոր այս շշուկները ստեղծել են վերջ ի վերջոյ մի որոշ մթնոլորտ պրոֆեսօր Մառի շուրջը և առաջ են բերել այն ցաւալի հանգամանքը, որ պրոֆ. Մառը, վիրաւորված զգալով իրան անարժան վերաբերմունքից դէպի իրան, մտածում է նոյնիսկ հրաժարվել իր գիտական միսսիայից Անիում և պեղումներից։

Մենք բնաւ չենք կամենում մտնել վերոյիշեալ բոլոր լուրերի քննութեան մէջ, քանի որ նրանք ոչ ստուգված են և ոչ էլ հրապարակ նետված որոշ, կոմպետենտ անձանց ձեռքով, և մենք համոզված ենք, որ բոլոր այդ լուրերը արդիւնք են սխալների և թիւրիմացութիւնների։ Մենք խնդրին մօտենում ենք այլ տեսակէտից և միայն այդ տեսակէտն ենք ընդունելի համարում։

Պրոֆ. Մառը ամենից առաջ գիտութեան մարդ է և գիտութեան սպասաւոր։ Ամէն մի լուրջ, ազնիւ գիտնականի համար գիտութեան շահերը, ճշմարտութիւնը ամենից գեր ի վերոյ պէտք է դասվեն. գիտութիւնը համաշխարհային է. նրա առաջ պէտք է չքանան բոլոր մասնակի, ազգային, գաւառական, ցեղական շահերը և միայն ճշմարտութիւնը պէտք է թագաւորէ գիտութեան մէջ։ Եթէ պրոֆ. Մառի պեղումները գան ապացուցանելու, թէ Անիում եղել է ոչ թէ հայկական, այլ արաբական կամ վրացական քաղաքակրթութիւն, մի՞թէ մենք հայերս պէտք է վիրաւորվենք, մի՞թէ դրանով մեր ազգային ինքնասիրութիւնը պէտք է հարուած ստանայ։ Բնաւ ոչ։ Բայց որ պրոֆ. Մառի պեղումները մեծ լոյս են սփռում մեր հայրենիքի, Հայաստանի անցեալ պատմութեան վրա, թէկուզ այդ լոյսը աննպաստ լինի ապագայում մեր ազգային ինքնասիրութեան համար, այդ ամեն կասկածից վեր է. կեղծել, խարդախել պատմութիւնը չէ կարելի. դրան ընդունակ են միայն կեղծ գիտնականները, այլ ոչ լուրջ գիտնականները։

Եթէ պրոֆ. Մառը թոյլ չէ տուել, որ Անիի շրջափակում հիւրանոց կառուցանեն, այլ առաջարկել է շինել պարսպից դուրս, նա շատ խելացի է վարվել, որովհետև Անիի մէջ ամեն մի թիզ հողը ենթակայ է պեղումների, ուստի և չէ կարելի թոյլ տալ, որ նա այս և այն կերպով չէզոքանայ։ Նոյն իսկ եթէ ընդունենք, որ Մառը աւելորդ է համարում վանահայրութիւնը Անիում, այդտեղ ևս վշտանալու ոչինչ չը կայ. բազմաթիւ են այն հայ վանքերը, որոնք այսօր վանահայրեր չունեն, թէև Անիի եկեղեցիների պէս աւերակներ չեն ներկայացնում։

Ստեղծել դժգոհութեան մթնոլորտ մի գիտնականի շուրջը, որ ծառայում է միայն զուտ գիտութեան, որ այսօր հանդիսանում է ամենալուրջ հայագէտներից մինը, գուցէ և առաջինը, դրան ընդունակ են միայն այն անձինք, որոնք ազգային արժանապատւութեան կամ ինքնասիրութեան մասին շատ թիւր գաղափար ունեն։

Եւ պրոֆ. Մառը շատ կը սխալվի, չարաչար կը սխալվի, եթէ մի րոպէ անգամ որևէ հաւատ ընծայելով դատարկ զրոյցներին, ագիտութեան արդիւնք շաղակրատութիւններին՝ վհատէ իր գործի մէջ և մտածէ յետ կանգնել իր սկսած գործից, մտածէ այլևս առաջ չը տանել Անիի պեղումները։

Պրոֆ. Մառի համար գիտութեան շահերը ամեն տեսակ նկատումներից բարձր լինելով, ժամանակաւոր, րոպէական թիւրիմացութիւնները բնաւ որևէ դեր չը պէտք է խաղան նրա գործունէութեան շաւղի վրա։ Նա պէտք է համոզված լինի, որ հայ ինտելիգենտ դասակարգը, հայ պատմութիւնը միայն երախտագիտութիւն կարող են տածել նրա վերաբերմամբ։

Հ. Առաքելեան

ՀԱՏԱՎԱՃԱՌ ԲԱԺԱՆՄՈՒՆՔ

ԵՂԲ. Ա. ԵՒ Ա. ՄԻԼԵԱՆՆԵՐԻ

ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ՏԱՆ

ԳՈԼՈՎԻՆՍԿԻ ՊՐՈՍՊԵԿՏ, ԿԱԴԵՏՍԿԻ ԿՈՐՊՈՒՍԻ ԴԻՄԱՑ։

Նախորդ տարիների օրինակով ՏԱՐԵԿԱՆ ՄԷԿ ԱՆԳԱՄ միայն

ՆՇԱՆԱԿՎԱԾ Է 7 ՕՐՈՎ

Յունվարի 18-ին, 20-ին, 21-ին, 22-ին, 23-ին, 24-ին, 25-ին 1914 թ.

ՄՆԱՑՈՐԴ ԿՏՈՐՆԵՐԻ ՄԵԾ ՎԱՃԱՌՔ

ՆՈՅՆՊԷՍ ԵՒ ԱՅՆ ԲՈԼՈՐ ԱՊՐԱՆՔՆԵՐԻ, ՈՐՈՆՔ ՄՆԱՑԵԼ ԵՆ ՁՄԵՐԱՅԻՆ ՍԷԶՕՆԻՑ

ՄԵԾ ԶԵՂՉՈՎ

Մետաքսէ, բրդէ, մահուդէ, քաթանէ և բամբակէ ապրանքներ, սփռոցներ, վերմակներ, պլէդներ, ՊՈՐՏԻԵՐՆԵՐ և ՏՒԻԼ։

ՄԱՀՈՒԴԻ ԱՊՐԱՆՔՆԵՐ ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ ԵՒ ՌՈՒՍԱԿԱՆ ՖԻՐՄԱՆԵՐԻ։

Էժան վաճառքի օրերը ճաշի ժամանակ խանութը փակ կը լինի ցերեկվայ ժամը $2^1/_2$-ից մինչև 4-ը։

(10, 21, 25) 32. 4—1

ԹԻՖԼԻՍԻ ԺՈՂՈՎԱՐԱՆ

Հինգշաբթի, յունվարի 16-ին

ՀԱՅՈՑ ԴՐԱՄԱՏԻԿԱԿԱՆ ԽՈՒՄԲԸ կը ներկայացնէ

ԱՊԱՀԱՐԶԱՆԻ ՍԻՒՐՊՐԻԶՆԵՐ

Կոմէդիա 3 գործ. հեղ. Բիսսօնի և Մարսի, Թարգմ. Արմէնեանի

Մասնակցում են—տ. տ. Արուսեակ, Աշխէն, Գուլազեան, պ. պ. Արմէնեան, Բերոյեան, Մ. Թաշճեան, Մամիկոնեան և ուրիշները։

Սկիզբը երեկ. ժամը 8-ին։

Րէժիսսեօր՝ ԱՐՄԷՆԵԱՆ

Տոմսակները 1 ր. մինչև 30 կ.։ Հիւրերը, ըստ յանձնարարութեան, վճարում են մուտքի համար—տղամարդիկ 50-ական կոպ., կանայք և ուսանողները 25-ական կոպ.։

ԲԺԻՇԿ

Մ. Կ. ՄԱՐՈՒՔԵԱՆ

ՄԱՍՆԱԳԷՏ

Սիֆիլիս, վեներական եւ կաշուի

հիւանդութիւններ ի։

Սրսկում «606»-ի և «914»-ի։

Ընդունելութիւն (առ. ժ. 1—2
(եր. ժ. 5—8

Լիվզակեովսկայա փ. № 39. տ. Չալեթեանի։

ԱՏԱՄՆԱԲՈՅԺ

Ս. ԿԷՕՆՃԵԱՆ

Ընդունում է ատամի և բերանի հիւանդութիւն ունեցողներին. պլոմբ, արհեստական ատամներ, ատամի հեռացում, (առանց ցաւի)։

Ընդունելութիւն՝

Ամեն օր (Առաւօտեան ժ. 9—2-ը
(Երեկոյեան ժ. 4—7-ը

Անկիւն Երևան-Երևանսկայա հրապարակի և Լերմոնտովսկայա փողոցի, № 1.

(հ.-ծ.-կ.) առ. 679. 74—50

ԳԻՏՈՒԹԻՒՆԸ ՎԵՐ Է ԱՄԵՆ ՆԿԱՏՈՒՄՆԵՐԻՑ

—

Նկարիչ Գ. Բաշինջաղեանի յօդուածը այն անարժան և անվայել յարձակումների մասին, որ ենթակայ եղաւ ականաւոր կադեմիկոս պրոֆ. Ն. Մառը ոմանց կողմից և որի ազդանշանը տուեց «Հորիզոն» թերթը, ստիպում է մեզ մի քանի խօսք ասել։

Երբ որևիցէ հարց թիւրիմացութիւն է առաջ բերում շնորհիւ այն հանգամանքի, որ մարդիկ քաշվում են ամեն բան պարզ ասել կամ խօսում են ակնարկներով, մամուլի պարտքն է շեշտակի և ուղղակի դնել հարցը և պարզել՝ որոշելու համար խնդրի էութիւնը։

Մինչև այժմ եղած ակնարկներից, անորոշ և տարտամ յարձակումներից

ՎԵՐՋԻՆ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

—o—

ԱՅԼ ԵՒ ԱՅԼ ՆՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

—

(Պետերբուրգի Հեռ. Գործ.)

14 յունվարի

Ցարսկօէ Սէլօ.—Գերմանական կայսրի ծննդեան օրվայ առիթով տեղի ունեցաւ բարձրագոյն նախաճաշ 34 հոգու ներկայութեամբ։ Հրաւիրված էին գերմանական դեսպանատան պաշտօնեաները կոմս Պուրտալէսի գլխաւորութեամբ։ Ներկայ էին նաև Մեծ Իշխաններ Կիրիլ Վլադիմիրօվիչը, Նիկօլայ Նիկօլայեվիչը, պրինց Պեօտր Օլդէնբուրգսկին, պալատի և արտաքին գործերի մինիստրները, արտաքին գործերի մինիստրի օգնականը։ Նախաճաշին Թագաւոր Կայսրը խմեց գերմանական կայսրի կենացը, որ ընդունվեց գերմանական օրհներգի հնչմամբ։ Նախաճաշից յետոյ Կայսրն անցաւ ներկայ եղողների միջով, արժանացնելով նրանց զրոյցի։

Պետերբուրգ.—Նէվա գետի վարարումից մայրաքաղաքի ցածր մասերը մնացել են ջրի տակ։

Վէռնի.—Գիշերս զգացվեց ուժեղ երկրաշարժ։ Այսօր առաւօտ շարժը կրկնվեց։

Պետերբուրգ.—«Рѣчь»-ի խմբագիր Իվանովը «Въ глубинѣ Россіи» յօդուածի համար, ինչպէս և այդ յօդուածի հեղինակը, որ Դումայի անդամ Ալէքսանդրօվն է, ենթարկվում են պատասխանատուութեան 1034-րդ յօդուածի երրորդ կէտով։

Բեռլին.—Մամուլը ընդգծում է Վենիզէլոսի գալստեան քաղաքական բնաւորութիւնը, որ զուգադիպեց յունաց Թագուհու և ռումինական գահաժառանգի Բեռլինում գտնվելու հետ։ Վենիզէլոսը վաղը կը մասնակցէ կայսրի ծննդեան օրվայ տօնախմբութեանը, ապա Վիեննայի վրայով կը մեկնէ Պետերբուրգ։

Պարիզ.—Ֆրանսիայի 71 առևտրական պալատների արտակարգ ժողովը միաձայն բանաձև կայացրեց եկամտային և դրամագլուխների վրա դրված հարկերի դէմ։

Լիսաբօն.—Հրաժարված մինիստր-նախագահ Կօստի կողմնակիցները ցոյց արին։ Յեղափոխականները հանդէս եկան ցուցարարների դէմ։ Երկու խմբերի միջև տեղի ունեցաւ ընդհարում, որի ժամանակ եղան կրակոցներ և պայթեց մի ռումբ։ Մի քանի մարդ ծանր վիրաւորվեցին։ Հանգստութիւնը վերականգնվեց։

Թէհրան.—Եկաւ ռուսաց նոր դեսպան Կօրոստօվէցը, որին ցոյց տուին հանդիսաւոր ընդունելութիւն գաղութի և պարսից կառավարութեան կողմից։

Լիվէրպուլ.—«Մավրիտանիա» շոգենաւի մեքենաների բաժանմունքում պայթումից սպանվեցին 3, վիրաւորվեցին 8 մարդ։

Լօնդօն.—Քաղաքում բոլոր շինութիւնները կանգ են առել բանւորական դաշնակցութեանը պատկանող բանւորների լօկաուտի պատճառով։

Քարածուխ տեղափոխողները որոշեցին աշխատանքները վերսկսել վաղվանից այն ձեռնարկութիւններում, որոնք կաւելացնեն աշխատավարձը 1 պէտսիով։

Պէկին.—Պրեզիդենտի հրովարտակով

հաստատվեց այն մասնաժողովի հաստատութեան կարգը, որ պաշտօն ունի սահմանադրութիւնը վերաքննելու։

ԲԱԼԿԱՆԵԱՆ ԳՈՐԾԵՐ

(Պետերբուրգի Հեռ. Գործ.)
14 յունվարի

Աթէնք.—150 ալբանացի, հայդուկ Պանարիտի ղեկավարութեամբ, մտան յունական երկիրը, գրաւեցին Տրէսկու գիւղը և գերեցին երեք տեղացու։

Վերջին տեղեկութիւնների համաձայն, ալբանները գրաւել են Տրէսկուն և Գրոբօլէկուն։ Գրաւված գիւղերում ծածանվում է ալբանական դրօշակ։ Յոյն զինուորական իշխանութիւնները ձեռք են առել անհրաժեշտ միջոցներ։ Ալբանների թիւը 300-ի է հասնում։

Պօլիս.—Թիւրքական կաբինէտի անդամներից մինը Պ. Հ. Գ. Թղթակցի հետ խօսելիս յայտնել է նրան հետևեալը.

«Փոխառութիւնը խանգարելու նպատակով մեր թշնամիները լուրեր են տարածում, թէ իբր Թիւրքիան Բուլղարիայի դաշնակցութեամբ պատերազմի է պատրաստվում. սակայն Բուլղարիան թուլացած է, կարիք ունի հանգստանալու և չէ կարող մտքել ռազմի գործողութիւնների մասին, իսկ Թիւրքիան կարիք ունի երկրի ներքին զարգացման։ Փոխառութիւնը, որպիսին նա կամենում է կնքել Ֆրանսիայում, գործադրվելու է ոչ թէ ռազմի պէտքերի վրա, այլ տնտեսական ու կուլտուրական կարիքների համար։

«Մենք կամենում ենք անմիջական բանակցութիւններ վարել Յունաստանի հետ, բայց վերջինս տակաւին քայլ չէ արել այդ ուղղութեամբ»։

Մինիստրը կարծում է, որ Քիօսի և Միտիլէնայի հարցը կը լուծվի Թիւրքիայի համար նպաստաւոր մտքով։ Թիւրքիան հարկադրված էր շտապով գնել դրէդնօուտ, որպիսին գնել է և Յունաստանը, որ այլ տոնով կը խօսէր, գնելով այն։ «Մեր յարաբերութիւնները Յունաստանի հետ պէտք է լաւանան, որովհետև Թիւրքիայում ապրում են շատ յոյներ։ Մահմեդականների կողմից յոյն խանութներին յայտարարված բօյկօտը հանդիսանում է պատահական, արդյունք է ընդհանուր թշնամիների դրդման»։

Սօֆիա.—Կ. Պօլսի բուլղարական դեսպանը կտրուկ կերպով հերքում է, թէ իբր Բուլղարիան մասնակցելու է Յունաստանի և Թիւրքիայի միջև սպասվող պատերազմին, ասելով որ կղզիների հարցը Բուլղարիային չէ հետաքրքրում։

Հռօմ.—Բրինդիզիից հաղորդում են, որ Իզմայիլ-Քէմալ-բէյը եկել է որդու հետ և մտադիր է որոշ ժամանակ մնալ Եւրոպայում հանգստութեան համար, յայտնելով որ ժամ. կառավարութիւնը հրաժարվել է իշխանութիւնից յօգուտ միջազգային վերահսկիչ մասնաժողովի, պարտաւորեցնելով վերջինին միացնել երկիրը։

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՐՑԸ

ԼՈՒՐԵՐ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՐՑԻ ՄԱՍԻՆ

(Պետերբուրգի Հեռ. Գործ.)
14 յունվարի

Կ. Պօլիս.—Կաբինէտի անդամներից մէկը բացատրեց Պ. Հ. Գ. Թղթակցին, որ հայկական վիլայէթների բարենորոգումների առիթով տեղի ունեցած բանակցութիւնները աւարտված են։ Թիւրքաց կառավարութիւնը համաձայնեց, որպէս զի Բիթլիս, Վան և Էրզրում վիլայէթների գեներալ-խորհուրդների կազմի մէջ լինեն հաւասար թւով հայերից մինչև ընդհանուր վիճակագրութիւնը. մնացած վիլայէթներում ընտրութիւնները պէտք է լինեն ազգաբնակութեան թւին համեմատական։ Բանակցութիւնների մէջ տեղի ունեցած ձգձգումը Էրզրումի (?) պատճառով էր, որի ազգաբնակութիւնը չափազանց փանատիկոս է, սակայն Թիւրքիան զիջեց Ռուսաստանի խորհուրդներին և պահանջներին։ Պետերբուրգին իրազեկ է արված, որ այլևս տարաձայնութիւններ չը կան։

«Մենք կամենում ենք բարեկամ ապրել Ռուսաստանի հետ, գիտակցելով որ Թիւրքիան կարիք ունի Ռուսաստանի բարեկամութեան, իսկ Ռուսաստանը Թիւրքիայում կարիք չունի,—ասել է մինիստրը իր խօսակցին։

—

Հայաստանի բարենորոգումների նախագծի մէջ, ինչպէս հեռագրում են, նորից փոփոխութիւններ են արված։ Ինսպեկտորները վերացված են, իսկ գաւառի գլուխ նշանակվելու են երկու քրիստոնեայ գեներալ-տեսուչներ։ Տեղական վարչական խորհուրդները կազմում են հայերի և մահմեդականների պատուիրակներից հաւասար թւով։ Դժուարութիւն նկատվում է դպրոցական հարցում։ Ռուսաստանը պահանջում է հայերից ստացվող տուրքերը դնել խիստ կոնտրոլի տակ, պայմանով որ նրանք գործադրվեն բացառապէս դպրոցների վրա։ Թիւրքիան այդ չէ ընդունում։

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԽՆԴԻՐԸ ՆԵՐԿԱՅ ՄՈՄԵՆՏՈՒՄ

Հայկական հարցը երբէք այնպէս սերտ կերպով շաղկապված չէ եղել եւրոպական պետութիւնների շահերի հետ, որպէս ներկայ մօմենտում։

Ճիշդ է, 1878 թւին էլ, երբ Անգլիան ստիպեց Սան-Ստեֆանօյի 16-րդ յօդուածը փոխարինել Բերլինի դաշնադրութեան 61-րդ յօդուածով, Եւրոպան կամեցաւ շեշտել, որ Հայաստան աշխարհում ոչ միայն Ռուսաստանը, այլ և բոլոր եւրոպական պետութիւնները շահեր ունեն։ Միայն՝ այն ժամանակ Գերմանիան դեռ իր գայլի ճանկերը այնքան խորը չէր խրել քայքայվող Թիւրքիայի օրգանիզմի մէջ, և եթէ Ռուսաստանը և Անգլիան անկեղծօրէն կամենային ազգու ներգործումով կանոնաւորել հայկական խնդիրը, նրանք չէին հանդիպի Գերմանիայի դիմադրութեանը։

Հանգամանքները դասաւորվեցին մեզ համար վերին աստիճանի աննպաստ։

Գերմանիան շատ կարճ միջոցում ստեղծեց Թիւրքիայում մեծամեծ տնտեսական շահեր և կարողացաւ ի հաճոյս մեծ մարդասպան Աբդիւլ-Համիդի հիմնովին փոխել Ռուսաստանի դարաւոր քաղաքականութիւնը հայերի վերաբերմամբ, որով կանգնեցրեց թէ րեֆորմների գործը և թէ նսեմացրեց Ռուսաստանի հեղինակութիւնը Մօտաւոր Արեւելքում։ Այժմ այլ ևս ոչ մի պետութիւն առանձնակի միջամտութեամբ ոչինչ չի կարող անել հայերի համար. մնում է ուրեմն, որ քաղաքական անցքերը այնպէս դասաւորվեն, որ Եւրոպան համաձայնվի Ռուսաստանի խնամակալութիւնը հաստատվելուն Հայաստանի վրա։ Առանց Եւրոպայի համաձայնութեան՝ Ռուսաստանը անզօր է այլ ևս որևէ բան ձեռնարկելու, քանի որ կորցրել է յարմար մօմենտը Հայաստանի վիճակը միայնակ տնօրինելու համար։

Եթէ Ռուսաստանը չը կարողացաւ ոչ միայն դաշնագրերով պարտաւորված, այլ և իր զէնքով ու իր զաւակների արիւնով ազատագրված սլաւոններին լսելի դարձնել իր ձայնը, իսկ Բուլղարիայի պէս ապերախտ պետութիւնը նոյնիսկ մերժեց Ռուսաստանի միջնորդութիւնը, անկասկած է ուրեմն, որ հայկական խնդրում նա նոյնպէս չէ կարող առանձնակի քայլեր անել։

Մի փոքր յետոյ աւելի ևս կը դժուարանայ ի հարկէ մեր պետութեան անմիջական միջամտութիւնը, որովհետև Գերմանիան ամեն կերպ աշխատում է զօրեղացնել Թիւրքիան, միջոցներ է ձեռք առնում Կովկասի սահմանագլխում Ռուսաստանի դէմ զօրեղ Թիւրքիա պատրաստելու համար։ Պարզ է ուրեմն, որ այսօր հայկական հարցը դարձել է միջազգային խնդիր, և հայերի բանիմաց դերը կամ գործելակերպը մի մազաչափ անգամ չի կարող փոխել այն ընթացքը, որ հայկական հարցը կունենայ իր բնական զարգացման ճանապարհում։

Տասնեակ տարիների փորձը ցոյց տուեց, որ ոչ յեղափոխական շարժումները և ոչ աղերսանքները չեն օգնի գործին, եթէ անցքերի դասաւորութիւնը չը գայ լուծելու այս խնդիրը։

«Մշակի» տօնական համարներից մէկում մի յօդուած կար հայոց հարցի մասին, ուր հեղինակը խորհուրդ է տալիս կովկասահայերին ձեռք վերցնել հեռուից ղեկավարելու Թիւրքահայերի վիճակը։ Դա մի խելացի խորհուրդ է։ Մենք արդէն սոսկալի սխալներ ենք արել այդ հարցում և սխալեցրել ենք նրանց էլ. Թող այսուհետև Թիւրքահայերը սեփական խելքով տնօրինեն իրանց գործերը, որովհետև այժմ մենք կարող ենք մի նոր դօն-քիշոտութեամբ խպառ բնաջինջ անել հայութիւնը։ Ս. Դ.-Բ.

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ԱԼ. ՔԱԼԱՆԹԱՐԻ ԱՆՈՒԱՆ ՖՕՆԴԻ ՕԳՏԻՆ

Ստացանք Կաղէճկայից՝ Ս. Գէորգեանից 3 րուբլի։

ՄԵՐ ԱՆՑԵՏԱԶԳԵԼԻ ԱՆԵԼԻՔԸ

Ես վայրենի չեմ և դեռ չեմ կտրվել գըրքից, գրականութիւնից և քաղաքակիրթ աշխարհից, բայց խրաքանչիւր անգամ պօստն ստանալուց և մեր լրագիրները թերթելուց յետոյ ցասմամբ և զայրոյթով լըցված դէն եմ շպրտում և ցաւագին կտրատում ձեռքերս ու սեղմում ճակատս։ Հին ցաւը, տասնեակ տարիների ընթացքում կրկնվող և մեզ հիւծող սխալը շարունակվում է անընդհատ մեր մամուլի և գործունէութեան մէջ, և չենք կարողանում ազատվել այդ մղձաւանջից, այդ սխալ շաւղից։

Մեր մամուլը քիչ է զբաղվում հայ ժողովրդի, հայ գաւառի կանօնաւոր ուսումնասիրութեամբ։ Նա չի ճանաչում հայ իրականութիւնը։ Հայ գիւղը, նրա կարիքները, նրա հողի ու ջրի քանակութիւնը, զբաղմունքը, վարկը, գաղթականութեան չափը, սովորական ու տնայնագործական արհեստները, երկամուր աղբիւրներն ու առողջապահական պայմանները շատ քիչ տեղ են բռնում մեր լրագրութեան էջերում, և մենք հայ իրականութիւնը չենք ճանաչում իր բոլոր մասերով։ Մենք չը գիտենք, թէ ինչ է անցնում ու դառնում մեր գիւղի ու գիւղացու շուրջը, ո՛ր կողմից է վտանգը և ինչ միջոցներով պէտք է նրա առաջն առնել, և լցնում ենք լրագրի էջերը Պուանկարէի նախաճաշերի և ճանապարհորդութեանց նըկարագրով, եւրոպական պետութիւնների մինիստրութեանց անկումներով, նրանց մինիստր-նախագահների ճանապարհորդութիւններով և ճառերով, օպէրային և այլ ներկայացումների հաշիւներով, Իլիօդորի և Պուրիշկեվիչի շուրջն անցած դարձածներով, եղած խմբագրութեանց մէջ գոյութիւն ունեցող քինախնդիր, նեղսիրտ և կոյր ու անհերելի կռւով ու հայհոյանքով, և շատ քիչ բացառութեամբ այդ է հայ լրագրութեան նիւթը, նրա զբաղմունքն ու հոգսը։

Իսկ այդ բոլորից ձանձրացած, իրական, կենդանի, մեր ցաւոտ կեանքով հետաքրքրքըրվող և տանջվող ընթերցողը մնում է դժգոհ, մնում է զայրացած և չի ստանում հարկաւոր պաշար և ցանկալի տեղեկութիւններ իր հայրենի միջավայրից։

Ասացէք խնդրեմ, ինչ նշանակութիւն ունեն ինձ համար Պուանկարէի նախաճաշը, Վենիզէլոսի ճաւերը, Իլիօդորի նոր Երուսաղէմը, Թիֆլիսի կամ գաւառական որևէ քաղաքի բեմի վրա տրված որևէ ներկայացման բովանդակութիւնն ու դերակատարների նկարագիրը, երբ հայ գիւղացին հող չունի, հող եղած տեղը ջուր չունի, գործիք չունի, դպրոց չունի, անասուններ, վարկային ընկերութիւններ, սպառողական խանութներ, բժիշկ, հիւանդանոց, դեղատուն և դեղ չունի։ Եւ այդ բոլոր բաների մասին ոչինչ չի գրվում, ոչ ոք չի զբաղվում, մեր դառն իրականութեան հետ ոչ ոք չի ծանօթացնում։ Ի՞նչ փոփոխութիւն է կատարվել մեր գիւղացու հոգեկան և տնտեսական աշխարհում, ինչն է վանում նրան հայրենի երկրից, պապերի սրբազան գերեզմաններից, սիրած օջախից, կնոջից, ծնողներից ու զաւակներից՝ մենք կանօնաւոր չենք ուսումնասիրում, մեր ունեցած տեղեկութիւնները միանգամայն կցկտուր են, և մենք դարձեալ լցնում ենք լրագրի սուղ էջերը անմիտ բանակռւով, կոպիտ հայհոյանքով և աննպատակ ու անօգուտ հեռագիրներով ու տեղեկութիւններով։

Իսկ մեր իրական խղճուկ կեանքը սպասում է լոյսի, սպասում է գիւղային սրտի ու գրչի, սպասում է ուժեղ և խիզախ բազուկների, հաստատուն կամքով և բանուկ ճակատներով օժտված առաջնորդ գործիչների, ազգասէր և մարդասէր, խելացի հարուստների բացած վարկի, հողային, ջրային, դպրոցական, առողջապահական հարցերի նորագոյն ուսումնասիրութեան և լուծման. և այս պէտք է լինի մեր լրագրութեան գլխաւոր հոգսն ու զբաղմունքի առարկան։

Տուէք մեզ համաշխարհային քաղաքական կեանքից տեղեկութիւններ, որքան նրանք ընդունակ են և նշանակութիւն ունեն մարդկային կեանքի ու կենցաղավարութեան պայմանները փոփոխելու, տուէք համաշխարհային գրականութեան լաւագոյն երկերի նկարագիր, տուէք նորագոյն գիւտերի և սրանց նշանակութեան մեկնութիւնը, տուէք մեր գործունէութեան նկարագիրն ու գնահատութիւնը և մի զբաղեցնէք մեզ մասնակի, անձնական կրքոտ կռիւների նըկարագրով, ներկայացման հաշիւներով, մինիստրների նախաճաշերով, Իլիօդորներով ու Պուրիշկեվիչներով։ Սրանց, առողջ սընունդ է որոնում ձգտանից հայ ընթերցողը, և մինչև այդ չանէք, ընդարձակ մուտք չի գործի մեր մամուլը ընդարձակ ընթերցող խաւերում և մեր գիւղական խրճիթներում։

Լոյս տուէք, գիտութիւն տուէք և լուսաւորեցէք հայ կեանքի հիւանդ և առողջ կողմերը. այս է և այս պէտք է լինի մեր գլխաւոր անելիքը լրագրական էջերում։

Գ. Մուրադեան

ԹԻՖԼԻՍԻ ՔԱՂԱՔԱՅԻՆ ԴՈՒՄԱՅՈՒՄ

(Յունվարի 13-ի նիստը)

Դեռ նիստը չը սկսված, վերնասրահը լցվում է երկսեռ հասարակութեամբ։

Մեծ մասը քաղաքային ինքնավարութեան ծառայողներն են։

Ցատուկ սեղանի շուրջը տեղ են գրաւում մամուլի ներկայացուցիչները։

Ծառայողների այդ խոշոր թիւը հետաքրքրվում է իր 5-ամեակի հարցով, որի լուծումը սպասվում է դումայից։

Այն հանգամանքը, որ նա դրված է օրակարգի, համարեա, վերջին շարքում, հիմք է տալիս շատերին նկատելու, որ 5-ամեակի խնդիրը քննութեան չի առնվի այդ նիստում։

Ոմանք էլ շտապում են ենթադրութիւններ անել, որ ծառայողների յոյսերն ու ակընկալութիւնները զուր են, որ հարցը տապալվելու է…

Լսվում են և յուսադրիչ ձայներ, թէ չը պէտք է այդչափ էլ յոռետես լինել, քանի որ դումայի արդի կազմը ծառայողների շահերին հակառակ չէ եղել երբէք։

Սակայն խօսակցութիւնները շուտով ընդհատվում են։

Ներս են մտնում ու գրաւում իրանց տեղերը քաղաքագլխի փոխանորդը, վարչութեան անդամները, ձայնաւորները։

Նիստը բանալով, նախագահ իշխ. Ա. Մ. Արղութեանը, նախքան օրակարգի խնդիրներին անցնելը, պատասխանում է նախորդ ժողովում արված հարցապնդմանը։

Ձայնաւոր Սուլաբերիձէ հարց է տալիս նախագահին, թէ ինչ միջոցներ են ձեռք առնված վերջերումս քաղաքում մեծ չափով տարածված սկարլատինայի դէմ, և թէ բըժշկական հերթապահութեան խնդիրը Արամեան հիւանդանոցի զանազան բաժանմունքներում (երեխաների, վիրահատութեան, ներքին ու վարակիչ հիւանդութիւնների) չէ կանօնաւորվելու արդեօք, որովհետև անկարելի է այդ բոլորը դնել մի հերթապահ բժշկի հսկողութեան ներքոյ։

Նախագահը բացատրում է, որ սկարլատինայի դէմ ձեռք առնելու միջոցների և մինչև այժմ գոյութիւն ունեցող հերթապահութեան կարգը փոխելու մասին պատրաստվում է զեկուցում և շուտով կը ներկայացվի դումայի քննութեանը։

Մի երկու ուրիշ անկարևոր հարցապընդումներին պատասխանելուց յետոյ, դումայի քննութեան է առաջարկվում օրակարգի խնդիրներից՝ մսի սակագինը աւելացնելու և վրաց-Թոնրահացի 1-ին տեսակի գինը կէս կօպէկով պակասեցնելու, այսինքն, փուռի հացագինն հաւասարեցնելու հարցը։

Այդ առաջարկը բղխում է տնտեսական մասնաժողովից։

Վարչութեան անդամ իշխ. Ա. Մ. Արղութեանը յայտնում է, որ ինքը դէմ է մասնաժողովի առաջարկին, և, հիմնվելով Կայսերական Կովկասեան Գիւղատընտեսական Ընկերութեան հաւաքած տեղեկութիւնների վրա, գտնում է, որ մսացու անասունների գները այժմ ամենուրեք ընկած են։ Ինչ վերաբերում է Թիֆլիսի շուկայի գներին, նա համարում է արհեստական, տեղական մսավաճառների միաբան գործակցութեան արդիւնք, որովհետև վերջիններս իրանց հօտերը գլխաւորապէս պահում են Բորչալուի շրջանում, որտեղից մսի գները բարձրանում և ապա շուկայ հանեն վաճառելու լաւ գներով։

Տնտեսական մասնաժողովի առաջարկը պաշտպանում է և անմիջող կերպով առարկում՝ նրա նախագահ ձայնաւոր Ա. Տէր-Աւէքեանը, յիշելով թէ ինչ միջոցներ են եղել ձեռք առնված մսագործների դէմ սակագները պահպանելու համար (2000-ի համայն արձանագրութիւններ), և գտնում է, այնուամենայնիւ, որ նրանք ցանկալի արդիւնքը չեն տալիս, որովհետև անկարելի է ստիպել մսագործներին վնասով ծախել միսը։ Միակ նպատակայարմար միջոցը իշխ. Ն. Ե. համարում է քաղաքային մսի խանութներ բանալը, ի հարկէ, խուսափելով հին սխալներից այդ գործում։

Ձայնաւոր Միտկեվիչ սակագինը գտնում է աննպատակայարմար, ուստի առաջարկում է վերացնել։

Մտքերի փոխանակութիւնից յետոյ, դուման որոշում է մսի սակագինը թողնել անփոփոխ։

Անփոփոխ է թողնվում նաև հացի սակագինը, ոչ մի պաշտպանութիւն չը գտնելով նոյն իսկ տնտեսական մասնաժողովի կողմից։

Այնուհետև շարունակվում է 1914 թւի նախահաշւի քննութիւնը յօդուած առ յօդուած։

Դրանցից ամենախոշորն ու ուշադրաւն է ժողովրդական կրթութեան յօդուածը, որ ընդունվում է ամբողջապէս և կազմում է մօտ 450,000 րուբլի։

Վերջում տաք վիճաբանութիւնների նիւթ է դառնում ձայնաւոր Ս. Գալստեանի առաջարկը, որպէսզի հիւանդանոցի գլխաւոր բժիշկները ապրեն Հաւլաբարի շրջանում։

Այդ առիթով դուման ձայների ճնշող մեծամասնութեամբ որոշում է պարտաւորեցնել մի խորհրդի և մի գինեկօլոգ բժշկի ապրել Հաւլաբարի շրջանում։

Աշխատակից

ՊԵՏԱԿԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴ

—o—

ԱՐԲԵՑՈՂՈՒԹԵԱՆ ԴԷՄ ՄԱՔԱՌԵԼՈՒ ՕՐԻՆԱԳԾԻ ՔՆՆՈՒԹԻՒՆԸ*)

Կոմս Վիտտէից յետոյ ամբիոն է բարձրանում ֆինանսների մինիստր և պրեմիէր Կօկօցեվը, որ խօսում է մի ամբողջ ժամ։

Նա յայտնում է, որ մտադրութիւն չունէր բնաւ մասնակցել արբեցողութեան դէմ կռւելու հարցի առիթով ծագած ընդհանուր վիճաբանութիւններին, սակայն կոմս Վիտտէի ճառը ստիպում է նրան տալ մի քանի բացատրութիւններ այն բնորոշման նկատմամբ, որ արտայայտեց Վիտտէն իր ճառում ֆինանսների մինիստրութեան մասին։ «Կոմս Վիտտէն յայտնեց, որ արբեցողութեան չափերը կրճատելու նպատակով մտցված մենավաճառութիւնը վերածվեց ժողովրդից՝ օղու միջոցով դրամաշորթութեան սիստեմի, այնպէս որ ըստ Վիտտէի արքունական մենավաճառութեան եկամուտը աճեց մինչև 500 միլիոնի։ Այդ տեղեկութիւնները ճիշդ չեն։ Պետական վերահսկիչի 1912 թ. հաշիւը ցոյց է տալիս, որ մենավաճառութեան հասոյթը աճել է միայն 272 միլիոնով, համեմատած 1903 թ. հետ։ Բացի դրանից, ոգելից ըմպելիքների եկամուտների աճման մէջ դեր են խաղում երեք տարր՝ ազգաբնակութեան աճումը, օղու վաճառման գնի մեծանալը և օղին քաշելու ծախքերի նուազումը, որ լինում է տեխնիկական կատարելագործութիւնների շնորհիւ։ Բացի այդ, չէ կարելի համեմատել օղային եկամտի աճումը ժող. լուս. մինիստրութեան զումարայատկացումների հետ։

«Ցիրաւի, ժող. լուս. մինիստրութեան պէտքերի համար 1903 թ. յատկացված էր 39 միլիոն, բայց 1914 թ. յատկացված է արդէն 160 միլիոն, այսինքն հինգ անգամ աւելի»։

Անդնելով մենավաճառման միասակարութեան հարցին, մինիստր-նախագահը, չը շօշափելով օրէնքի նշանակութիւնը, որ կեանքի մէջ է մտել տասնից իր մասնակցութեան, յայտնում է, որ նա այդ օրէնքը համարում է միանգամայն կատարեալ ու կանօնաւոր։ Չէ կարելի յանդիմանել ֆինանսների մինիստրութեանը, թէ իբր նա խրախուսում է օղին գործածելը։ Եթէ օղու վաճառման գնի աւելացումը նկատվում է ժողովրդից դրամներ կորզելու հաւասար, այդ ցուցումը բոլորովին ճիշդ է. կառավարութիւնը 50 տարվայ ընթացքում, ըսկսեալ 1863 թւից, միշտ ձգտել է շատացնել եկամուտները օղու տուրքի աւելացման ճանապարհով։ Օղու ակցիզի աւելացումը տեղի է ունեցել դեռ 1892 թ., երբ Վիտտէն կանգնած էր ֆինանսների մինիստրութեան գլուխ։ Այդպէս են վարվել նաև նրա նախորդները՝ Վիշնէգրադսկին, Բունգէն, Րէյտէն և այժմս էլ ինքն է՝ Կօկօվցեվը շարունակում։ Միաժամանակ աւելացել են և միւս հարկերը իբրև ժամանակաւոր միջոց, և այդ յաւելումը կատարվել է մինիստրների կոմիտէտի ձեռքով։ Ֆինանսների մինիստրութիւնը բաղխվելով 1904 թ. պատերազմին՝ ստիպված եղաւ աւելացնել օղուց ստացվող հարկերը, բայց այդ արեց օրինական կարգով, իմա Պետ. Խորհրդի միջոցով։ Այդպիսով օղու գնի բարձրացումը տեղի ունեցաւ դեռ 1905 թ., ռուս-ճապօնական պատերազմի ժամանակ, որ նստեց պետութեանը գրեթէ 3 միլիարդ րուբլի։ Այդ ժամանակ օղու գինը բարձրացաւ 40 կօպէկով. այդ չափով բարձրացաւ նմանապէս 1908 թ., այնպէս որ տասն տարվայ ընթացքում, սկսեալ 1904 թւից, մի դոյլի գինը բարձրացաւ 80 կօպէկով։

Կոմս Վիտտէի այն նկատողութեան առիթով, թէ ոչ մի միջոց ձեռք չէ առնվում արբեցողութեան դէմ կռւելու համար, Կօկօվցեվը կտրուկ կերպով հերքում է այդ, ասելով որ արբեցողութեան դէմ միջոցներ գործադրվել և այժմ էլ գործադրվում են ամենայն ստիպողականութեամբ։ Եւ եթէ այդ միջոցները քիչ օգուտ են տալիս, դրա պատճառն այն է, որ ինքը հասարակութիւնը մեծ համակրութիւն ցոյց չէ տալիս դէպի յիշեալ միջոցները, օրինակ՝ դէպի ժուժկալութեան հոգաբարձութիւնները։ Այդ հոգաբարձութիւնների գործունէութիւնը մեծ արդիւնքների է հանգիպում շնորհիւ այն համակրական վերաբերմունքի, որ ցոյց են տալիս նրանց թէ բարձր օրէնսդրական հաստատութիւնները և թէ մամուլը։ Չէ կարելի հերոսութիւն պահանջել այն մարդկանցից, որոնց ամենուրեք ընդունում են միայն ծաղրով. և, ճշմարիտ, ժուժկալութեան հոգաբարձութիւններից հեռացել են լաւագոյն տարրերը։ Ահա այսպէս է ընդհանուր առմամբ ոգելից ըմպելիքների մենավաճառութեան գործի դրութիւնը վերջին 9 տարիների ընթացքում։ Ինչպէս երևում է, այդ կողմից ոչ մի տարբերութիւն չը կայ 1904 թ. և այժմեան դրութեան միջև։

*)Տես «Մշակ» № 8։

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

◆ Յունվարի 14-ին, սովորական կարգով, կատարվեց շքեղ հանդէս ս. Նինայի անուան օրիորդաց դպրոցում, որի պօթատանը պատարագեց Վրաստանի էկզարխ Ալէքսէյը, խօսելով աւուր պատշաճի՝ պատարագից յետոյ։ Ապա արեշատութիւն մաղթվեց Թագաւոր Կայսրին, Կայսրուհի Թագուհիներին, Գահաժառանգին և ամբողջ Թագաւորական Տանը, ռուսաց սինօդին և սրա անդամ էկզարխին, Կովկասի փոխարքային, կոմսուհուն, աշակերտութեանը և դասատուներին։ Հանդէսին ներկայ էին կոմսուհի Ելիզավէտա Անդրէեւնա Վօրօնցօվա-Դաշկօվա, փոխարքայի երկու օգնականները իրանց կանանց հետ, բարձր հասարակութեան կանայք, Թիֆլիսի Թեմի առաջնորդ Մեսրոպ եպիսկոպոս, այլազգի դաւանութիւնների հոգևոր և զինուորական ներկայացուցիչներ, պաշտօնական անձինք և այլն։ Եղաւ նաև նախաճաշ, որի ժամանակ փոխարքայի զինւ. մասի օգնական գեներալ Միշլաեւսկին առաջարկեց խմել Թագաւոր Կայսրի, Թագուհի Կայսրուհիների կենացը, որ ընդունվեց ցնծագին «ուրաներով»։ Ապա Միշլաեւսկին առաջարկեց փոխարքայ Վօրօնցօվ-Դաշկօվի, Վրաստանի էկզարխ Ալէքսէյ արքեպիսկոպոսի, կոմսուհի Ելիզավէտա Անդրէեւնայի և բոլոր այլադաւան հոգևոր ներկայացուցիչների կենացը։

◆ «Кавказъ»-ը յայտնում է, որ աւազակների հետ հրացանաձգելու օրը Թիֆլիսի ոստիկանապետ գեներալ Զասիպկինը կարող էր զոհ գնալ աւազակապետ Իմերէլիշվիլիի արձակած գնդակներին այն րօպէին, երբ աւազակների անակնկալ գնդակներից ոստիկանները ցիրուցան եղան և փողոցի մէջտեղում մնաց միայն ոստիկանապետ Զասիպկինը։ Իմերէլիշվիլին ուղ-

ղեց այդ պահին ատրճանակ ոստիկանապետին և կրակեց։ Այդ րոպէին լսվեց կրակոց աւազակապետի Թիկունքի կողմից։ Պարզւեց, որ դէպքի սկզբին ժանդարմ Ր.-ն Թագնվեց այն տան ծառի ետեւում, որի մէջ դիրք էին բռնել աւազակները։ Եւ երբ աւազակապետ Իմերէլիշվիլի՛ն կրակում էր ոստիկանապետի վրա, ժանդարմ Ր.-ն կարող եղաւ 20—25 քայլ հեռաւորութեան վրա արձակել իր ատրճանակը մի քանի անգամ և սպանեց Իմերէլիշվիլիին։ Ծանր վիրաւորված պրիստաւ Գամբէրգի առողջական դրութեան մէջ նկատվում է բաւական բարելաւումն, այնպէս որ բժիշկները յոյս ունեն առողջացնել նրան, եթէ ի հարկէ անսպասելի բարդացումն չը լինի։ Ծանր վիճակի մէջ է նոյնպէս պրիստաւի օգնական Աբէլեանը, իսկ Զուբրիցկին վախճանվել է։

◆ «Кавк.»-ի տեղեկութիւնների համաձայն, սպանված աւազակապետ Իմերէլիշվիլին իր գործունէութիւնը սկսեց 1906 Թւին բանաստեղծ իշխան Իլյա Գ. Ճավճավաձէին սպանելով։ Դրանից յետոյ նա մտաւ յայտնի աւազակապետ Պէյկրիշվիլիի խմբի մէջ, որին սպանեցին 1912 Թւին Գանձակում։ Իմերէլիշվիլիի ը՝ կեր աւազակ Պարխաշվիլին դեռ երիտասարդ է, հագնում է լաւ, ազնուական է Դուշէթի գաւառից։

◆ Հայոց Ազգագրական Ընկերութիւնը տպագրութեան է յանձնել «Հայաստանի հին և նոր աշխարհագրութեան ձեռնարկը», որ կազմել է Ներսիսեան դպրոցի նախկին ուսուցիչ Աւետիք Տէր-Յակոբեանը երկար տարիների ընթացքում։

◆ «Մեղու» աշխատանքի տան վարչութիւնը իր նիւթական միջոցները ուժեղացնելու համար ամսիս 27-ին Արքունական Թատրոնում տալու է «Րիգոլէտտօ» օպերան, որին մասնակցելու են յայտնի ույժեր։

◆ Բաղ. վարչութեան անդամ Մ. Աթաբէգեան հիւանդացել է անգինայով։

◆ Պարսից գեներալ հիւպատոս Միր-Հասան-խանը մեկնեց Պարսկաստան։

◆ Թիֆլիսի քաղաքային նորակառոյց սպանդանոցը կառավարելու են երկու վերատեսուչներ, որոնցից մինը սառցատների համար, իսկ երկրորդը լինելու է անասնաբոյժ։ Բացի դրանից՝ պէտք է հրաւիրվեն 6 անասնաբոյժ։ Նախահաշւով եկամուտ սպասվում է 211,000 ր., ծախք՝ 95,000 ր.։

◆ Այսօր նշանակված է Կովկ. Կայս. Գիւղատնտեսական Ընկ. անդամների ընդհանուր ժողովը։

◆ Վրիպակ.—«Մշակի» № 8-ում, 3-րդ երեսում, հայկական ներկայացման մասին գրված ռեցենզիայի վերջին տողերում սպրդել է մի սխալ (4-րդ սիւնակի 15-րդ տողի վերևից). տպված է՝ «որոնց խաղի մէջ շարժումըն էր միայն աչքի ընկնում». պէտք լինի՝ շարժ էր միայն» և այլն։

ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՎՐԱՑ ԻՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԻՑ

◆ Կիրակի, ամսիս 12-ին ցերեկով բացվեց հանգուցեալ ժուռնալիստ Գէորգի Ծերէթելիի մահարձանը՝ նրա մահվան 14-րդ տարելիցին։ Այդ առիթով պատարագ մատուցվեց Դիդուբէի եկեղեցում և կատարվեց հոգեհանգստեան կարգ։ Հանգուցեալ Գ. Ծերէթելին «Կվալի» առաջադիմական շաբաթաթերթի խմբագիր - հրատարակիչն էր. նա ամուսինն էր ներկայիս հրատարակվող «Ջէջիլի» մանկական հանդէսի խմբագիր-հրատարակչուհի Անաստասիա Թումանովա-Ծերէթելիի։ Վրաց մամուլի պատմագրութեան մէջ Գ. Ծերէթելիի դերը բաւական խոշոր է, որովհետև նա էր, որ որպէս հակակշիռ այն ժամանակվայ, այսինքն 1890—1900 թ. վրաց շովէն մամուլի՝ ստեղծեց «Կվալի» անունով գրական մի հանդէս որն իր լիբերալ ուղղութեամբ վրաց ինտելիգենցիայից զատեց մի առանձին խմբակ, որն աստիճանաբար ուռճանալով և զարգանալով առաջ բերեց, այսպէս կոչված «դասիստների» հոսանքը, որը յետագայում վերածվեց սոցիալ-դեմօկրատական հոսանքի։ Դասիստների (որին վրացերէն ասում են «Դասէլէբի») շկօլան վրաց հասարակական կեանքին տուեց մի շարք խոշոր հրապարակախօսներ և գործիչներ և առ հասարակ ձախակողմեան մտածելակերպի ներկայացուցիչներ։ Դասիստների ուղղութիւնից առաջ եկան օրթոդօքս մարքսիստներ, փոքրամասնական և մեծամասնական։ Յետագայում մարքսիստների այս հոսանքը ծնեց իր միջից սոցիալ-դեմօկրատ-աւտօնոմիստների մի ճիւղ ևս, որը, սակայն, չը կարողացաւ զարգանալ։ Միով բանիւ՝ հանգուցեալ Գ. Ծերէթելին «Կվալի» կոչված իր օրգանով բաւական մեծ ծառայութիւն է մատուցել վրաց հասարակական կեանքին և առաջադէմ մտքի զարգացմանը։

◆ Վրացի կանանց ընկերութիւնը յունվարի 14-ին, Վրաստանի լուսաւորիչ ս. Նունէի տօնի օրը, Վրաց Թատրոնում կազմակերպել էր երեկոյթ։ Երեկոյթին դասախօսեցին գրական-քննադատ Կ. Աբաշիձէն, բժ. Ի. Գոմարթէլին և փաստաբան Շ. Մեսխիշվիլին։ Երաժշտական բաժնում մասնակցում էին վրաց ֆիլարմօնիկ ընկերութեան և վրաց ակումբի նուագածու խմբերը։ Երեկոյթի ժամանակ ցուցադրվեցին կենդանի պատկերներ վրաց հին և նոր կանանց կեանքից։

◆ Վրաց Գիւղատնտեսական Ընկերութեան վարչութիւնը որոշել է Վէրայում բանալ սպառողական խանութ, որ կոչվելու է «Մէուրնէ» (գիւղատնտես) անունով։ Սրա համար յիշեալ Ընկերութեան վարչութիւնը միջնորդութիւն է յարուցել նահանգապետի առաջ, այլ և ներկայացրել խանութի համար կազմած կանոնադրութիւնը ի հաստատութիւն։

ՈՍՏԻԿԱՆԱԿԱՆ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

◆ Նախալովկայի դէպքի ժամանակ ծանրապէս վիրաւորված 12-րդ քաղաքամասի պրիստաւի օգնական Պ. Զուբրիցկին երէկ վախճանվեց Թիֆլիսի երկաթուղային հիւանդանոցում։ Նոյն դէպքի զոհ Թաղական ոստիկան (օկոլօտօչնի) Բուտի ոտքը հիւանդանոցում կտրել են։

◆ Թիֆլիսի նահանգապետը պարտադիր որոշումները խախտելու համար Ա. Մ. Շիկանեանցին տուգանել է 100 րուբլով, որպիսի գումարը չը վճարելու դէպքում յիշեալը պէտք է բանտ նստի երկու շաբաթով։

◆ Այս օրերս Թիֆլիսի ոստիկանութիւնը երեւան հանեց փոքրահասակ գողերի և Թալանչիների մի խումբ, որի անդամների թիւը 9 հոգուց է բաղկացած։ Այս խումբը զանազան ժամանակներում Թալանի և գողութեան է ենթարկել Թիֆլիսի բնակիչների շատերի բնակարանները։ Յիշեալներից մի քանիսը զանազան յանցագործութիւնների համար երբեմն բանտարկված են եղել։ Սրանցից 13 տարեկան Իվան Ցարևը 14 անգամ դատվել է գողութեան համար։ Հետաքրքրականն այն է, որ այս գողերի մէջ ամենամեծը 17 տարեկան է։ Սրանց ձեռքով գողացված իրերի մեծ մասը գտնված և յանձնված են իրանց տէրերին։

◆ Թիֆլիսի ոստիկանութեանը վերջերս աջողվել է երեւան հանել մեծահասակ գողերի մի այլ խումբ, որոնք, թւով 4 հոգի, յունվարի 13-ին, գիշերվայ ժամը 10-ին յարձակվելով Փոքր-Ղարաքիլիսայի գիւղացի Արիստակէս Ասատուրեանի վրա Չերքէզովսկայա փողոցում՝ Թալանել են նրան, նախապէս գետին տապալելով, և տարել 35 ր. Թղթադրամով։ Գողերի բունը եղել է Լիսագօրսկի փողոցի վրա գտնվող № 7 տանը։

◆ 7-րդ քաղաքամասի ոստիկանութիւնը դիտելով խանութները յիշեալ քաղաքամասում՝ առևտրականներից շատերի մօտ չէ գտել առևտուր անելու վկայաթուղթ։ Նրանք ենթարկվում են օրինական պատասխանատւութեան։ Առանց վկայաթղթի առևտուր անողների թւում կան նաև գինեվաճառներ և նպարավաճառներ, որոնց մօտ նկատված է այլ և սանիտարական օրէնքների խախտումն և անմաքրութիւն։

◆ Յունվարի 12-ին, 12-րդ քաղաքամասի ոստիկանութիւնը անսպասելի կերպով քննութեան առնելով նոյն քաղաքամասի մսավաճառներին, նրանցից մի քանիսի վրա արձանագրութիւն կազմեց, միսը որոշված սակագնից աւելով վաճառելու համար։ Պարտադիր որոշումները խախտողները ենթարկվում են դատաստանական պատասխանատւութեան։

ԳԻՏՈՒԹ., ԳՐԱԿԱՆ., ԳԵՂԱՐ.

ՄԱՏԵՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Կոմս Ա. Կ. Տօլստոյ. 1) Իօան Ահեղի մահը, 2) Ֆեօդօր Իօաննօվիչ արքան, ողբերգութիւններ հինգ-հինգ արարուածներով։ Թարգմանութիւն Տ. Յովհաննիսեանի։ Հանրային մատենադարան Գ. Հ. Հ. Ընկերութեան, 1913 թ.։

Եթէ չեմ սխալվում, կոմս Ա. Կ. Տօլստոյի հեղինակութիւններից տակաւին ոչ մէկը մինչև այժմ չէր Թարգմանված հայերէն։ Մեզ այնպէս է Թւում, որ հայ ընթերցողի համար այս ռուս հեղինակը միանգամայն անծանօթ դէմք պիտի լինի։ Պատճառը գուցէ նրա արիստօկրատիզմն է եղել, որպէս գրողի, և գեղարուեստական լաւագոյն գրուածքների պատմական-ազգային բովանդակութիւնը։

Ա. Կ. Տօլստոյը ռուս տաղանդաւոր գրողներից է. նա իր լաւագոյն ողբերգութիւնները գլխաւորապէս իր դրամատիկական տրիլօգիան—Смерть Іоанна Грознаго, Царь Θеодоръ, Царь Борисъ Годуновъ—գրել է անցեալ դարի 60-ական Թւականներին։ Նա եղել է «մաքուր արուեստի» կամ գեղարուեստը գեղարուեստի համար սկզբունքի ջերմ երկրպագուն, ինչպէս Ֆէտն ու Տիւտչեվը։ 60-ական Թւականների հասարակական-մտաւոր հոսանքներից միանգամայն հեռու մնալով, իր կոչումը նա տեսնում էր «գեղեցկութեան դրօշը բարձր պահել երգչի» մէջ։ Երբ այդ շրջանի հասարակական շարժման մէջ ջերմ մասնակցութիւն ունեցող ինտելիգենցիան տոգորված էր պայքարի գաղափարով, Ա. Կ. Տօլստոյը կոչ էր անում իր համախոհներին ընդհանուր «հոսանքի դէմ Թիավարել յանուն գեղեցկի»։ Եւ հասկանալի էին դրա պատճառները. Ա. Կ. Տօլստոյը մեռնող արիստօկրատիայի ներկայացուցիչն էր, նրա հայեացքը ուղղված էր ոչ ապագայի, այլ անցեալի վրայ։ Նա ռոմանտիկ էր, իդէալիստ, և նրա ռոմանտիզմը պարուրված էր մի որոշ միստիքականութեամբ։

Ըստ երևոյթին, ազդված լինելով սլաւոֆիլների ստեղծած գրականութեամբ, Ա. Մայկովի, Պօլօնսկիի և Մէյի հետ Ա. Տօլստոյն ևս սկսեց հետաքրքրվել ժողովրդական բանաստեղծութեամբ ու օգտվել նրա ձևերով։

Ա. Կ. Տօլստոյի այս դրամատիկական տրիլօգիայի մէջ անդրադարձել է ռուսաց պատմութեան մի նշանաւոր մօմենտը. հին հողային արիստօկրատիայի՝ բոյարականութեան և ազնուական դասակարգի վրա խարսխված նոր կազմակերպվող միապետութեան միջև տեղի ունեցող երկարատև պայքարը։ Բայց վերոյիշեալ երեք ողբերգութիւնների մէջ էլ՝ հեղինակի համար առաջնակարգ դեր խաղացողը ոչ Թէ պատմական ճշմարտութիւնն է եղել, այլ բնաւորութիւնների զարգացումը, հերոսների հոգեբանական դրութիւնները։

«Իօան Ահեղի մահը» ողբերգութեան մէջ իր անհարկու կերպարանքով հանդէս է գալիս Իօան Ահեղը որպէս մի դաժան բռնակալ, անգութ ու խստասիրտ Թագաւոր, որը իր շուրջը միայն մահ ու սարսափ է սփռում և միևնոյն ժամանակ իր հոգու խորքում ներքին մի ծանր տրագիզմ վերապրում։ «Ֆէօդօր Իօաննօվիչ արքայի» մէջ հանդէս է գալիս Իօան Ահեղի յաջորդը՝ նրա Ֆէօդօր որդին։ Այստեղ Ա. Տօլստոյը տալիս է բարոյական դրական յատկութիւններով օժտված, սակայն մտքից ու կամքից զուրկ Թագաւորի պատկերը։ Իսկ երրորդ ողբերգութեան, այն է՝ «Բօրիս Գօդունովի» մէջ Բօրիսը հանդէս է գալիս իբր ուժեղ կամքի տէր, լուսաւոր գաղափարների կողմնակից, բայց «բարոյական սանկցիայից» զուրկ Թագաւոր։ Երեքի մէջ էլ հերոսները միապետներ են և երեք դէպքումն էլ միապետութեան սկզբունքը բացասական կէտի է յանգում։

Տրիլօգիայի գեղարուեստական արժանիքը մեծ է, որովհետև Տօլստոյը երեք տարբեր բնաւորութիւնների զարգացման պրոցեսը վարպետօրէն է պատկերացրել։

Տրիլօգիայի Թարգմանութիւնը կապված է մեծամեծ դժուարութիւնների հետ. Թարգմանիչը պէտք է նախ ծանօթ լինի ռուսաց պատմութեան այն էպօխային, որի խոր կնիքն են կրում իրանց վրա Տօլստոյի ողբերգութիւնները։ Կան դարձուածքներ ու տերմիններ, որոնք յատուկ են պատմական այդ շրջանին՝ XVI դարին։ Ապա՝ պակաս դժուարութիւն չէ կազմում այն հանգամանքը, որ տրիլօգիան չափական գրուածք է. Թափանցողութիւն ու նուրբ հոտառութիւն պէտք է ունենալ Թարգմանելիս՝ այս կամ այն դարձուածքի տրամաբանական շեշտը չը խախտելու համար։

Ի նկատի ունենալով վերոյիշեալ հանգամանքները, կարելի է այնու ամենայնիւ ասել, որ Տ. Յովհաննիսեանի Թարգմանութիւնը աջող է ըստ ամենայնի։ Թարգմանիչը մանրակրկիտ աշխատանք է գործ դրել այդ երկու ողբերգութիւնները Թարգմանելու համար, մանաւանդ գրուածքի պատմական կօլօրիտը պահպանելու գործում, Թէև մի քանի երկրորդական Թերութիւններից խսպառ զերծ չէ մնացել նրա գործը։

Օրինակ, մեզ Թւում է, Թէ միանգամայն սխալ է ռուսական бояринъ, боярство բառերը նախարար, նախարարութիւն Թարգմանել։ Աւելի լաւ էր բօյար կամ բօյարներ գործածել։ Բօյար պատմական բառը նախարար Թարգմանել նոյնքան սխալ է, որքան սխալ կը լինէր, եթէ հայկական նախարար բառը ռուսերէն գրելիս բօյար Թարգմանէինք։ Նախարարութիւնը հայկական պատմական անցեալում և բօյարութիւնը՝ ռուսական անցեալում իրանց տարբեր առանձնայատկութիւններն ունեն, տարբեր պէտք է լինի նաև նրանց գործածութիւնը։

Յամենայն դէպս մեր այս աննշան նկատողութեամբ Տ. Յովհաննիսեանի Թարգմանութեան արժէքը չէ նսեմանում։ Բայց կուզենայինք շեշտել մի հանգամանք։

Տ. Յովհաննիսեանը պէտք է, ըստ երևոյթին, Թարգմանի տրիլօգիայի երրորդ ողբերգութիւնն էլ՝ «Բօրիս Գօդունով արքան»։ Ցանկալի է, որ նա խուսափէր անյաջող դարձուածքներից, ինչպէս՝ «եռևից կը կալնէր լէհաց Թագաւորին», «յարձակման էլ կը հերքի», «ուժով են նրան մեզնից բարձր դասում», «դու ինձ համար կամ հարազատ եղբայր մէկ է» և այլն։ Ցանկալի է, նաև, որ նա խուսափէ այնպիսի նոր բառերից, որոնք նոր ոչինչ չեն ասում, այլ արտայայտութեան միտքը անհասկանալի են դարձնում կամ խորթ հնչում, ինչպէս օրինակ. «ապընտելացնել», «յատակատակ», «անաշխարհ» և այլն։

Սուրխաթեան

Յ. Գ.—«Ֆէօդօր Իօաննօվիչ արքան» գրքի վրա հեղինակի անունը չը կայ։

Նոյն

ՄԱՄՈՒԼ

«Հորիզոն» Թերթը, որ յայտարարել էր, Թէ Սիմէօն Զաւարեանի անօթութիւնից մեռնելու և յարակից պարագաների մասին խնդիրը փակել է (ի հարկէ, կը փակէր, քանի որ ձեռնտու չէր խօսելը), այժմ նորից հանդէս է եկել, որովհետև «Ժամանակ» Թերթի մէջ գտել է մի յօդուած, որ, «Հորիզոնի» կարծիքով, հերքում է առասպելները Ս. Զաւարեանի մահվան մասին։ «Հորիզոնը» արտատպել է այդ յօդուածը, որի մէջ յօդուածագիրը գլխաւորապէս և նոյն իսկ բացառապէս ծանրանում է այն կէտի վրա, Թէ նա մեռել է անէվրիզմից. բայց գալով միւս մեղադրանքներին, որ Զաւարեանի մահից յետոյ բարդվեցին նրա կուսակցական ընկերների և համախոհների վրա, յօդուածագիրը իր մի քանի ակնարկներով ոչ միայն չէ հերքում, այլ աւելի է հաստատում։ Զաւարեանի անմիջական մահը կարող էր լինել անէվրիզմի հետևանք, բայց խնդիրը պտտում էր այն պրկանքների և այն հալածանքների շուրջը, որ նա կրել էր։ Միթէ պարզ չէ, որ եթէ Ս. Զաւարեան կարողանար մի քիչ աւելի մարդավայել ապրել, եթէ նա շարունակ չը յուզվէր իր ընկերների հալածանքից և վատ արարքներից, սրտի հիւանդութիւնը կարող էր այդքան շուտ չազդել նրա կեանքի վրա։

Թէ Ս. Զաւարեանի՝ իր ընկերների կողմից հալածանքների ենթարկվելը ոչ Թէ առասպել է, այլ իրողութիւն է և Կ. Պօլսի մէջ յուզել է հասարակական կարծիքը, մենք առաջ կը բերենք Կ. Պօլսից գրված և արտասահմանեան մի Թերթում («Ազգ») տըպված հետևեալ Թղթակցութիւնը.

Աղմկալից յուղարկաւորութիւն մըն ալ Զաւարեանի համար կատարուեցաւ։ Զաւարեան դաշնակցական գործիչ մըն էր և մաքուր ու պարկեշտ մարդու համբաւ կը վայելէր. իր գտնուած միջավայրը շատ աւելի ցցուն կերպով մէջտեղ կը դնէր իր այդ յատկութիւնները։ Կարելի է առանց վերապահութեան ըսել, Թէ եթէ կար մէկը Դաշնակցութեան մէջ, որուն նկարագրին ու անկեղծութեան պէտք էր վստահիլ, ատիկա անկասկած Զաւարեանն էր։ Իր դագաղին առջև ընկերները զայն իրենց «խիղճը» հռչակեցին. ասիկա ճիշդ բացատրութիւն մըն էր Թերևս ու մանաւանդ խոստովանութիւն մը։ Զաւարեան «խիղճին» մարմնացումը ըլլալուն, ու երբ այն «Համալ-Բաշը»-ի խմբակը իրենց ազգակործան, եղբայրասպան ձեռնարկներուն մէջ շարունակ վրդովելուն, հալածելուն համար էր, որ անոնցմէ չարաչար հալածուեցաւ և մինչ իր ընկերներէն շատերը իշխանական կեանք մը կը վարեն Կ. Պօլիս ու այլուր, ինք գրեթէ անօթի մեռաւ։

Կ. Պօլիս յամառ կերպով կը խօսուի, Թէ իր ապրուստը ճարելու նպատակաւ Կեդր. վարժարանի մէջ և ուրիշ տեղեր ուսուցչական պաշտօն մը ձեռք բերելու համար Զաւարեանի բոլոր ձեռնարկները վիժած են իր ընկերներուն դաւերուն և ստոր ինտրիգներուն երեսէն, որոնց հաշիւներուն ու շահագործումներուն համար հաւանաբար անհանդուրժելի էր իր Կ. Պօլիս ներկայութիւնը, և դիւային ծրագրով մը զինք անօթի ձգելով Կ. Պօլիսէն հեռացնել կը հետապնդէին. ու հիմա որ մեռաւ, կեղծաւորաբար վայնասուն մը փրցուցեր են մարդուն դագաղին շուրջ, որ եթէ կարող ըլլար գլուխը վեր առնել և ճշմարտութիւնն ըսել, ապահովաբար Զարգարեանները ու Խաժակները իրենց մեռած կամ մեռցուցած խիղճը բարոյապէս ու նիւթապէս շահագործելու չափ ալ յանդգնութիւնն ու անպատկառութիւնը յառաջ չպիտի կրնային տանիլ։

Եթէ «Հորիզոնը» մի հայ Թերթի մէջ («Ժամանակ») տպված յօդուածը կամենում է իբրև հերքումն ցոյց տալ, (իսկ այդ յօդուածը իր բովանդակութեամբ ամենևին հերքումն չէ հրապարակի վրա դրված մեղադրանքների), Թող մի ուրիշ հայ Թերթի մէջ տպվածի հետ ևս ծանօթանայ, քանի որ քաջութիւնը չունի այդ յօդուածն ևս արտատպել։

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

ՆՈՒԻՐԱՏՈՒՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Սուրամ, 11 յունվարի

Խորին շնորհակալութիւն եմ յայտնում Ե. Ծատուրեանին, որը Սուրամի եկ.-ծխ. դըպրոցի դահլիճում էլեկտրականութիւն անցկացնելու համար նուիրաբերեց հարկաւոր պարագաներ՝ արժողութեամբ 20 ր.։

Սուրամի գործակալ՝
Յովս. ա.-ք. Աւիծեանց

Բօրժօմ, 10 յունվարի

Շնորհակալութիւն եմ յայտնում Պետ. և Յակ. Նալբանդեաններին, որոնք իրանց հանգուցեալ մայր Երանուհու յիշատակը յարգելու համար նուիրեցին տեղիս հայոց եկ.-ծխ. դպրոցին 25 ր.։ Ի դէպ է ասել այստեղ, որ յիշեալ եղբայրները իւրաքանչիւր տարի տալիս են նաև 40—50 ր. դըպրոցական տուրք նոյն ուսումնարանին։

Վարդան ք. Վարդանեան

Ջաջուռ, 12 յունվարի

Մօսկվաբնակ տ. Իսկուհի Յակովլեանին յայտնում ենք խորին շնորհակալութիւն առ այն, որ նա այդ հեռու վայրից միտք բերելով հայ աղքատիկ դպրոցը՝ նուէր էր ուղարկել մեր խնամքին յանձնված դպրոցին 21 օրինակ մանկական գրքեր, որ ստացանք լրիւ։

Հոգաբարձութիւն

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՄԻ ՀԱՄԲՈՅՐ, ՄԻԱՅՆ ՄԻ ՋԵՐՄ ՀԱՄԲՈՅՐ

Վերջին, տասը տարիները հեռու Պարիզից մեզ գալիս էր անդադար և ականջներիս ախորժ և սիրալիր հնչում մի զանգակի ղօղանջիւն։

Հասարակ ղօղանջիւն չէր այդ. նրա մէջ կար մի գերբնական ույժ, որ զարթեցնում էր մեր քնած խիղճը, այրում մեր ուղեղը և յիշեցնում մեր պարտքը։

Պարտքը դէպի ընկածները, տառապեալները, դաժան միջնոլորտում խեղդվողները և մեռնողները, դէպի զոհերը, դէպի բոլոր ազգերի զոհերը...

Ժամկոչը Պրէսանսէն էր, մի հրապարակախօս, որ գիտէր շարժել խիղճ և գութ և պաշտպանել մարդկութիւնը գազանութիւններից և վայրենութիւնից։

Եթէ աշխարհի մի անկիւնում կատարվում էր չարութիւն, եթէ աշխարհի մի անկիւնում մոռացվում էր մարդկութիւն, եթէ աշխարհի մի անկիւնում մարդկային իրաւունքները ոտնակոխ էին լինում և բռնաբարվում, Պրէսանսէն, այդ ժամկոչը, բարձրանում էր իր զանգակատունը, և լըսվում էր նրա զանգակի ղօղանջիւնը, լըսվում էր ուժեղ, համարձակ, անվախ...

Մարդկային իրաւունք, մարդկային իրաւունքներ. ահա ինչ էր նա զանգահարում։

Եւ այդ քաղցրահնչիւն ղօղանջիւնը ույժ էր տալիս փոքրերին, տկարներին և քունը փախցնում բռնակալների և ուժեղների։ Նա հովանաւորում էր զոհերին և շանթեր էր արձակում հարստահարիչների գլուխներին։

Առաջին անգամ, երբ Սատանայի կղզում անարդար բանտարկված էր Դրէյֆուսը, ողջ աշխարհը Զօլայի կողքին տեսաւ Պրէսանսէին։

Դրէյֆուսը արդարացաւ, վերադարձաւ Սատանայի կղզուց և վայելեց ազատ Ֆրանսիայի ազատ զաւակի բոլոր իրաւունքները։

Յանկարծ ողջ Թիւրքիան մի սատանայի աշխարհ դարձաւ հայութեան համար, և երկու միլիոն հայերը՝ երկու միլիոն Դրէյֆուսներ անարդար բանտարկված...

Զարմացած Պրէսանսէն տեսաւ, որ ողջ հայ ազգը ծով քրտինք է, ծով արտասուք և ծով արիւն, որ հայը խեղդվում է, և չէ լսվում նրա ճիչը անգամ շնորհիւ կաշառված և չը կաշառված մեծ և փոքր Պիէր Լօտիների...

Ամաչեց Պրէսանսէն Ֆրանսիայի պատւի համար։

Պղտորվեց նրա հոգին տեսնելով մարդագազանների բռնաբարումները։

Նա բարձրացաւ իր զանգակատունը և զանգահարեց...

Երբեք նրա զանգակը այդպէս սիրալիր, ախորժ և անուշ չէր հնչում, երբեք նրա ղօղանջիւնը այնքան ուժեղ և համարձակ եղած չէր...

Ղօղանջիւնը զարթեցնում էր եւրօպացիների քնած խիղճը, շարժում նրանց գութը դէպի մեզ և հետաքրքրութիւն էր յարուցանում հայկական հարցի շուրջը։

Մարդկային իրաւունքներ, հայկական հարց. ահա ինչ էր զանգահարում ազնիւ, անխոնջ, արի ու կորիճ ժամկոչը։

Այսօր նա իջնում է իր զանգակատնից։

Լռեց նրա զանգակը։

Այլևս չի լսվի նրա կոչը՝ մարդկային իրաւունքներ, հայկական հարց...

Հայկական հարց...

Դրէյֆուսը արդարացաւ, վերադարձաւ Սատանայի կղզուց և վայելեց ազատ Ֆրանսիայի ազատ զաւակի բոլոր իրաւունքները։

Իսկ մե՞նք...

Հայկական հարց...

Ողջ Թիւրքիան մի սատանայի աշխարհ մեզ համար դարձած, երկու միլիոն ազգը մի միլիոն դարձած, այն էլ՝ միլիոն Դրէյֆուսներ բանտարկված։

Իսկ ժամկոչը...

Նա իջնում է իր զանգակատնից, որ երբեք չը բարձրանայ։ Նրա զանգակի ղօղանջիւնը դադարում է առ միշտ...

Խելօք աչքերը յաւիտեան փակած, լայն ճակատը դեղնած, սառած... ծաղիկներ, պսակներ, ճառեր... և արդար զոհերի արդար արտասուքներ...

Ի՞նչ ասեմ։ Ի՞նչ տամ։

Մի համբոյր, միայն մի ջերմ համբոյր քո լայն, քրտնաջան, ախտոտ, արդէն դեղնած, սառած ճակատիդ, արի ժամկոչ, կորիճ Պրէսանսէ...

Գր. Ջալխուշեան

«ՄԷՇՐՈՒԹԻՒԹ» ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ «ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ»

Օսմանեան նախկին զօրապետ և նախկին դեսպան Շէրիֆ-փաշայի դէմ կատարված մահափորձը «Իթթիհադ» կուսակցութեան կամ ներկայ Թիւրքական կառավարութեան ղեկավարների ձեռքով յարուցել է ընդհանուր հետաքրքրութիւն, և եւրօպական ու ամերիկական մամուլը զբաղված է այդ հարցով։

Զօրապետ Շէրիֆ-փաշան Թիւրքաց այժմեան մեծ վէզիր պրինց Հալիմ-փաշայի փեսան է, այսինքն ամուսնացած է նրա քրոջ հետ։ Նա պետը և ղեկավարն է «Ազատամտական համաձայնութիւն» կոչված օսմանեան քաղաքական կուսակցութեան, որի օրգանն է «Մէշրութիէթ» ամսագիրը, որ հրատարակվում և խմբագրվում է Շէրիֆ-փաշայի ձեռքով արդէն 6 տարուց ի վեր, Պարիզում, ֆրանսերէն։

Թէ կուսակցութեան և Թէ նրա օրգանի ծրագիրն է պաշտպանել բոլոր օսմանեան քաղաքացիների, առանց ցեղի և կրօնի խտրութեան, քաղաքական և տնտեսական իրաւունքները՝ հաւասարութեան հողի վրա։ Այդ նպատակով՝ յիշեալ կուսակցութիւնը եռանդուն կռիւ է մղում «երիտասարդ Թիւրքերի» կամ «Իթթիհադի» դէմ, որ համարվում է իբրև միակ արգելքը Թիւրքիայի վերածնութեան։ Այդ կուսակցութիւնը պաշտպան է ապակենտրոնացման սիստեմին։

Գեներալ Շէրիֆը կանոնաւոր կերպով ուղարկում է մեզ իր ամսագիրը, որ կազմված է լինում միշտ շատ խնամքով և բովանդակալից։ Ամսագիրը մինչև այժմ միշտ համակրութեամբ է վերաբերվել հայերին և հայկական հարցին ու պաշտպանել է հայկական ռեֆօրմների խնդիրը և միայն ցաւ է յայտնել, որ հայ յեղափոխական կուսակցութիւն «Դաշնակցութիւնը» միացել է Իթթիհադի հետ ի վնաս հայ ժողովրդի և օսմանեան ժողովրդի։

Ամսագրի վերջին համարում (յունվար) տպված է մի յօդուած «Միութիւն և Առաջադիմութիւն» կոմիտէտը և «Դաշնակցութիւն» կոմիտէտը» վերնագրով, որից հետևեալ քաղուածներն ենք անում։

Խօսելով Դաշնակցութեան վերջին համագումարի մասին, ուր որոշվել է խզել յարաբերութիւնները Իթթիհադի հետ և եղծել նրա հետ կնքված դաշնը, յայտնելով որ

Դաշնակցութիւնը վերջապէս զգաց այն ծանր սխալը, որ գործել էր վարկաբեկելով իրան մի հրոսակախմբի հետ կապած դաշնով, բաղկացած այնպիսի անհատներից, որոնք զուրկ են ամէն խղճահարութիւնից և տածում են ամենավնասակար դիտաւորութիւններ ոչ միայն հայերի, այլ և ամբողջ կայսրութեան վերաբերեալ, ամսագիրը կցում է.

«Դաշնակցութիւն» կոմիտէտը սաստիկ պախարակվեց հայ մամուլի կողմից, որ յանդիմանում էր նրան իր աշխատակցութեան համար, որ տալիս էր Մ. և Ա. կոմիտէտին, Ադանայի արիւնահեղ դէպքերից յետոյ։ 1909 թ. ապրիլի 13-ի դէպքերը, որից Իթթիհադի կոմիտէտը կարողացել էր մի խորամանկ շինել բոլոր օսմանցիների և նոյնիսկ Եւրոպայի համար որ բաւականաչափ գիտակ չէր, արդարացնում էին «Դաշնակցութիւն» կոմիտէտի համոզմունքը և, թող թոյլատրվի մեզ ասել, չափազանց օպտիմիզմը Թիւրքիայի ապագայի մասին։ Բայց այդ օրից ի վեր բարձրացվեց վարագոյրը, և շատ միամտութիւն կը լինէր այժմ կարծել, որ ապրիլի 13-ի շարժումը բէակցիօնական էր։ Այսօր հայ ժողովուրդը գիտէ, որ «Դաշնակցութիւն» կոմիտէտը փշրել է այն դաշնը, որով միացած էր Իթթիհադի հետ, և դրանով հայ կոմիտէտի արժանիքը և համակրութիւնը դէպի նա մեծացել է։ Եւ հայերը, որ միշտ յանդիմանում էին Դաշնակցութեանն այդ խառնակեցութեան համար, այլևս վէճ չեն մղում նրա դէմ։

Այո, Դաշնակցութեան մեղսակից դաշնակցութիւնը Իթթիհադի հետ ամենավնասակար հետևանքներ ունեցաւ հայ ժողովրդի համար, և պատմութիւնը իր արժանաւոր ու անաչառ դատավճիռը կարտասանէ այդ մեղսակցութեան համար։

ԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆ ՊԱՏՐԻՕՏԻԶՄԻ ՇԻԿԱՑԱԾ ԷՋԵՐԸ 1913 ԹՈՒԱԿԱՆԻՆ

(Տարեվերջի խոհեր ու դիտողութիւններ)

—

Արդեօք իրօք արթնացել է ժողովուրդը. Գիտէ՞ նա, թէ ինչ է ուզում և ինչ կարող է անել։
Գեօրէ (ազատագր. պատերազմ. մասին)

I

Յանդուգն ոգևորութեան տարի էր 1913 թուականը Գերմանիայում։ Զարմանալի կուռ գաղղիպութեամբ յաջորդեցին իրար մի շարք քաղաքական ակտեր ու փաստեր՝ մէկը քան միւսը նշանակալից՝ պետական պաշտօնական իմաստով։ Թէև տարվայ սկզբին բալկանեան պատերազմի եւրոպական փոթորիկ սպառնացող ուրուականը՝ աւստրո-ռուսական լարված զօրաշարժումների ուղեկցութեամբ՝ անձկան սարսափի մէջ էր պահում բօրսայական շրջաններին և շարունակ խառնում արժեթղթերի կուրսերը (չէ՞ որ մեր ժամանակներում մի երկրի տիրող տրամադրութեան բարոմետրը պէտք է որոնել բօրսաներում), բայց և այնպէս գարնանամուտին չքանալով քաղաքական հօրիզօններից մութ ամպերը՝ վրա են հասնում մայիսեան տրամադրութիւններ հանրութեան լայնածիրս խաւերում։

Մայիս ամսին տօնական պերճափառ հանդէսներով ամուսնացրեց Վիլհելմ II-ը իր միակ դուստրը դուքս Էրնստ ֆօն Կումբերլանդի և Լիւնեբուրգի հետ ու դրանով լուծեց մի դինաստիական դժուարակնճիռ հանգոյց, որ 60-ական թուականներից սկսած (1866 թ. պրուս-աւստրիական պատերազմից ի վեր) թշնամական լարված յարաբերութիւններ էր ստեղծել Հօհենցոլլերնեան (պրուսական միապետութեան) յաղթանակող և Վելֆերի (Հաննովէրի միապետութեան) ընկնող տոհմերի միջև։ Վերին հեղինակութիւնների էմինենս աւանդութիւնների շարքին է պատկանում այն ոչ սակաւ կրկնվող փաստը, որ այս կամ այն կարևոր պետական ակտը լուծելու յարմարագոյն միջոց ընտրվում է ամուսնական ակտը կուռ ազնուատոհմերի միջև։ Որ այդ՝ այսպէս կոչված «ամուսնա-առևտուրը» պետական հաշիւների յարդարման գործում կրկնվում է նաև այսօր, դա ցոյց է տալիս, որ նման փաստերը միապետական ինստիտուտի էութիւնից են բղխում, լինեն դրանք միջին դարերում, մեր օրերում, թէ ապագայում, այդ միևնոյն է։ Պրուսիային անհրաժեշտ էր ընդմիշտ լռեցնել Վելֆերի հին կուսակցութիւնը իր նուաճված Հաննովէրում, որոնք ձգտում էին վերականգնել հաննովէրեան թագաւորութիւնը, գահ բարձրացնելով իրանց տոհմի վերջին ատրագրված շառաւիղին։ Բայց Պրուսիան կրկին յաղթեց։ Վիլհելմ կայսրը «պետական անհրաժեշտութեան զոհ» դարձնելով (գաղափարներ իրանց պայմանական իմաստով) իր միակ դուստրը, ընդմիշտ խորտակեց Վելֆերի ապագայ յոյսերը, նրանց միակ շառաւիղին, այժմ արդէն Վիլհելմի փեսային, միայն Բրաունշվայգի դուքս դարձնելով։

Այդ յաղթական տօնին վրա հասաւ յաջորդ ամսին՝ յունիսին՝ մի այլ նոյնքան ցնծութեամբ և օվացիաներով անցած տօն. դա Վիլհելմ II-ի կառավարական շրջանի 25-ամեակն էր (1888—1913)։

Ոչ մի միապետ դեռ իր կենդանութեան օրով և համեմատաբար այնքան կարճ կառավարական շրջանում չէ արժանացել՝ իր գործերով՝ այնպիսի առատութեամբ պատմական լուսաբանումների, գրական բազմակողմանի դրուատումների, ինչպէս Հօհենցոլլերնեան տոհմի այժմեան ներկայացուցիչը։ Դեռ տարիներ առաջ կազմակերպվել էր գիտնականների մի պատկառելի շարք և բաժանվել նրանց մէջ խոշոր երկերի բովանդակութիւն տուող թեմաներ՝ նուիրված Գերմանիայի բազմակողմանի զարգացման գործին վերջին 25 տարիների ընթացքում։ Կեանքի որ խորշն էք ուզում, որ շօշափված չը լինի բազմահատոր մենագրութիւնների և ժողովածուների մէջ. Գերմանիան՝ իր տեխնիկական-արդիւնագործական, տնտեսական-ֆինանսական, գիտական, գեղարուեստական, փիլիսոփայական, քաղաքական, սօցիալ-օրէնսդրական, կրօնա-բարոյական, բժշկա-սանիտարական և, որ գլխաւորն է, իր ռազմական (ցամաքային և ծովային ույժերով), գաղութային-իմպերիալիստական բազմերանգ կողմերով ծառանում է ձեր աչքին։ Տօնական հանդէսների ամբոխային խելացնոր ուռաներից և բենգալեան հրաշէկի թռուցիկ էֆէկտներից յետոյ միակ արժէքաւոր և մնայուն վաստակը, որ կարող է ձեզ գոհացնել՝ իբրև 25-ամեակի տօնակատարութեան արդիւնք, դա բազմահատոր և քրտնաջան երկերն են կաբինէտային մտածողների։

Արդարութեան հարկ տալու համար, պէտք է, սակայն, առանձնապէս վերյիշել այդ աշխատութիւնների մէջ տիրապետող խոշոր թերին։ Բաւական է ասել, որ գործի հրաւիրված գիտնականները առանց բացառութեան պատենտաւոր իդէօլօգներ են և իշխող հեղինակութիւնները անպայմանօրէն խնկարկող պատրիօտներ (խնդրեմ այստեղ «պատրիօտիզմ» գաղափարը չը հասկանալ Ռուսաստանում խուլիգանաբար այլանդակված իմաստով, այլ որպէս տիրող դասակարգի իդէօլօգիա)։ Գերմանական յարաբերութիւնների զարգացման պրօցեսի լոկ էքզակտ նկարագրութիւնն է՝ այդ երկերի մէջ, որ ձեզ բաւարարութիւն է տալիս. իսկ երևոյթների առաջացման մեկնաբանական տեսակէտը անպէտք է կատարելապէս։ Ամէն հարցում ցցվում են ձեր հանդէպ անհատականութեան կուլտը և իդէալիստական մակերեսային հայեցողութիւնն իրանց մերկութեամբ. Երևոյթների ծագման փաստական հիմքերը և զարգացման իրական յարաբերութիւնները մնում են էապէս մթութեան մէջ։ Այդ է պատճառը, որ շատ հարցերում հեղինակների բացատրութեան տոնը հասարակ ջատագովութեան բնաւորութիւն է ստացել՝ առ երկրի միապետը։

1913 թուականի տօնական հանդէսների պսակը, սակայն, կազմեց «ազատագրական պատերազմների» («Freiheitskriege») հարիւրամեակի լրացումը (1813—1913 թ.) Գերմանիայում հոկտեմբերի 18-ին։ «Գերմանական պատրիօտների միութիւնը» (կենտրոնը Լայպցիգում) ամբողջ 14 տարի շարունակ կառուցանում էր Նապօլէօնի դէմ մղած ճակատագրական պատերազմի վայրում (Լայպցիգի մօտ) մի վիթխարի արձան՝ «Völkerschlachtsdenkmal» («Ժողովուրդների ճակատամարտի արձան») անունով, որի վրա ծախսվել է մօտ 6 միլիօն մարկ։ Դա մի հսկայ, նմանը չը տեսնված կառուցուածք է հազուագիւտ քարերից, զարդարած դրսից ու ներսից հայրենասիրական էմբլեմաներով. պատրիօտների խումբը անուանում է նրան «գերմանական հայրենասիրութեան յաւիտենական կոթող», որ պիտի վկայէ բոլոր սերունդներին գերման ժողովրդի «քաջագործութեան փառքը, զոհաբերական պատրաստակամութիւնը յանուն հայրենիքի պաշտպանութեան և անկախութեան գաղափարի»։ Արձանից մօտ կէս վերստ հեռաւորութեան վրա գտնվում է «Napoleonshügel» (Նապօլէօնի բլուրը), որտեղ կանգնած ժամանակի ողջ եւրոպական հրամայող պետը՝ այլ ևս անճար ու պարտված՝ վերջին հրամանն է տալիս (1813 թ. հոկտ. 18-ին, ժամը 5-ին կէսօրից յետոյ) զօրքին յետ նահանջելու։ Ի յիշատակ այդ խոշոր պատմական մօմէնտի՝ կանգնեցված է այդ բլրի վրա մի քար, վրան դրած Նապօլէօնի թուրն ու գլխարկը։ Այդ բլրից քիչ հեռու գտնվում է ռուսական նորակառոյց մատուռը, որտեղ հանդէսների ժամանակ ամփոփվեցին հարիւր տարի առաջ ընկած ռուս սպաների փշրանքները։

Հոկտեմբերի 15—18 Լայպցիգը իր շրջակայքով վերածվել էր մարդկային կուտակումների մի անեզր օվկեանի, մի զինուորական խայտաբղէտ բանակի՝ միապետական բազմաթիւ ներկայացուցիչներով։ Պանգերմանիստական պրօպագանդը քաշել բերել էր պատգամաւորութիւններ այն բոլոր երկիրներից, անգամ Աֆրիկայի և Ամերիկայի խորքերից, ուր բարբառվում է գերման լեզուն։ Ի՞նչ էր նա՝ Ցեաօնեան տոհմի խոշորագոյն ներկայացուցիչը՝ հարիւր տարի առաջ. և ինչ տեղ է բռնում նա ներկայիս եւրոպական պետութիւնների ցիրկլի մէջ։ Մի չափազանց թռուցիկ ու հարևանցի համեմատութիւն իսկ բաւական է՝ գերմանական շօվինիստի ակնոցով, հայրենասիրական «Բամբ որոտանի» աղմկահար շունչը հասկանալու և բացատրելու համար։ Ճիշդ է, Գերմանիան չէ բռնում այժմ Եւրոպայում այն եզակի-տիրական և ահ ու երկիւղ սփռող դիրքը, ինչպէս Ֆրանսիական կայսրութիւնն էր Մեծն Բօնապարտի օրով. միւս կողմից հանրապետական Ֆրանսիան չունի ներկայիս այն ճնշված ու նուաստ դրութիւնը, ինչ մշտապէս բաժին էր ընկած ցիրուցան ու պառակտված Գերմանիային, աւելի ճիշդ՝ գերմանական երկիրներին, հարիւր տարի առաջ։ Այնպէս որ այդ հողի վրա չունի ժանիքներ կրճտացնող գերմանական շօվինիստը աչող համեմատականներ իր համդէպ։ Բայց չը մոռանանք, որ Եննայի աճեղ պարտութեան «սև նախատինքները» հարիւր տարի առաջ՝ մաքրվեցին Սեդանի ոչ նուազ կատաստրոֆի հետևանքներով 43 տարի առաջ։ Գերմանական շօվինիստները առանձնապէս շեշտեցին էին իրանց պատրիօտիզմի էջերը 1913 թուականին ոչ միայն որպէս ցնծալից տօնահանդէս իրանց հայրենիքի ազատագրութեան հարիւրամեակի, այլ և հանդէս եկան որպէս արդէն վրիժառու ասպետների դերակատարներ, որոնք մի աւելորդ անգամ, և իբրաւ աւելի ուժեղ չերտաւորված, քան երբևիցէ, բռունցք ցոյց տուին պարտված բուլանժիզմի խեղկատակ սերահարներին Հռենոսի միւս կողմում։

Տեսնենք այժմ, թէ ունի՞ն արդեօք այդ խելացնոր տօնահանդէսները քաղաքական և կուլտուր-հասարակական հիմք ու բովանդակութիւն ժողովրդական շահերի և իրաւաքաղաքացիական պայմանների զարգացման տեսակէտից։

B. Intimus

ԱՐՁԱԳԱՆՔՆԵՐ ՎԱՍՊՈՒՐԱԿԱՆԻՑ

—

Վան, 12 դեկտեմբերի

Անշուշտ գիտէք, որ ազգ. պատրիարքարանն օսմ. երեսփոխ. ժողովի ընտրութիւնների առիթով հարց էր դրել, որ ընտրութիւնները կատարվեն հայ ազգութեան թւի համեմատութեամբ և ազգային ընտրութեամբ, որպէսզի ընտրված հայ երեսփոխանները բուն իսկ ազգի ընտրելիները լինեն և ոչ թէ անունով միայն հայ եղող մարդիկ։

Անցեալ շաբաթում պատրիարքարանից հասած մի հեռագիր յայտնում էր, որ ազգի այս պահանջները չեն ընդունվել, ուստի գաւառներումն էլ արդէն սկսված ընտրական նախնական գործողութիւնները շատ անտարբեր են թողնում հայ ժողովրդին, ու հաւանականաբար դասաւե հայ ժողովուրդը ձեռնպահ պիտի մնայ ընտրութիւններին մասնակցելուց։ Արդէն առաջնորդարանը տեղական թերթերում հրատարակութեան տալով պատրիարքարանի հեռագիրը՝ յանձնարարել է սպասել նոր հրահանգների։

Արդէն՝ ներկայ պայմաններում՝ օսմ. պարլամենտական ընտրութիւններին հայերի մասնակցելը ոչ մի իմաստ չունի, քանի որ ընտրական շրջանակները արդէն այնպէս են բաժանված, որ հայերի ձայները խառնվել են թիւրք ու քիւրդ շրջանակների հետ, հետևաբար հայ երեսփոխան ոչ մի տեղ չէ կարող ընտրվել հայերի սեփական ձայնով, նոյն իսկ բազմահայ համարված Վասպուրականում, ուստի հայ երեսփոխանի ընտրութիւնը կախված պիտի լինի թիւրք և քիւրդ ընտրողների կամ Իթթիհադի բարեխոհութիւնից միայն։

Գրել եմ, որ վալի Թահսին-բէյ Աղբակի գաւառում հայոց հողային հարցը լուծելու ջանքեր արեց, երբ պտոյտով Աղբակ գնաց, ու մի յոյն պաշտօնեայի նախագահութեան ներքև կազմել է մի յանձնաժողով երկու հայ ու երկու քիւրդ անդամներից՝ իր մեկնելուց յետոյ ընթացք տալու համար հողային վէճերին։ Այժմ Աղբակից գրում են, որ յանձնաժողովը մեծ կոտորածից յետոյ եղած գրաւումներին միայն մտիկ է տալիս, երբ Աղբակի հայերը զանգուածային կերպով դիմեցին գաղթականութեան դէպի Ատրպատական, մինչդեռ բազմաթիւ հողեր գրաւվել են նրանից առաջ, որովհետև զուլում, բռնաբարումներ միշտ էլ գոյութիւն ունեցել են այս զուլումի երկրում. իսկ յանձնաժողովը չէ նայում նրանց, կոտորածից առաջ եղած բռնագրաւումները համարելով արդէն օրինականացած։ Այս պարագային չենք յուսում, որ յանձնաժողովն, որն արդէն շատ դանդաղ է գործում, մի նշանաւոր արդիւնքի հասնի, որովհետև մի չէ իմանում, որ կառավարութեան նպատակն է ոչ թէ իրօք արդարութեան գործադրութիւնը, այլ թող փչել աչքերի մէջ, ցոյց տալով որ կառավարութիւնն արդէն գործում է։ Աղբակի առաջնորդական փոխանորդ Վահրամ վարդապետը տեղական և արտասահմանեան թերթերում հրատարակել է մի կոչ, որով աղբակցի գաղթականներին հրաւիրում է վերադառնալ երկիր ու տէր դառնալ իրանց հողերին։

Սարաճեան արքեպիսկոպոսի մահից յետոյ Վանի առաջնորդական աթոռը դեռ թափուր է մնում։ Վանի խառն ժողովը դիմել է Կ. Պոլիս Զաւէն պատրիարքին և խնդրել, որ Վանի առաջնորդական պաշտօնին կոչվի Սահակ արքեպիսկոպոս Այվատեանը, նախկին առաջնորդ Պարսկա-Հնդկաստանի թեմին։ Այվատեան արքեպիսկոպոսը Վարագայ վանքի նախկին միաբաններից է. ասում են, որ նա արդէն յօժարութիւն է յայտնել ընդունելու Վանի առաջնորդական պաշտօնը։ Այվատեանը 30 տարի առաջ հեռացած լինելով Վանից՝ վանեցիներին շատ ծանօթ չէ, հետևաբար՝ չենք իմանում թէ նրա ընտրութիւնը որչափ յարմարութիւն ունի Վանի համար։ Երզրումի առաջնորդ Սմբատ եպիսկոպոս Սաադէթեանի և Սեբաստիայի առաջնորդ Թորգոմ եպիսկոպոսի թեկնածութեան մասին էլ են խօսում։

Մարակ

ՕՐՎԱՅ ՆՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

—

◆ Ռուսաց ներքին գործերի մինիստրութիւնը թոյլատրեց գումարել ռուսաստանաբնակ մահմեդականների դպրոցական հարցերի համառուսական համաժողով։ Մինիստրութիւնը մշակել է դպրոցների նոր ծրագիր, որ մօտենում է ընդհանուր կրթական հաստատութիւնների ծրագրին։ Համագումարը քննելու է այդ ծրագիրը։

◆ 1913 թ. ընթացքում Ռուսաստանում ընդամենը ենթարկվել են մամուլի օրգանները 374 դէպքում 139,658 ր. տուգանքի, գրաւվել են 226 հրատարակութիւն, կալանաւորվել 63 խմբագիր և փակվել 20 թերթ։ Առաջին տեղը բռնում է մայրաքաղաքների մամուլը։

◆ Սալօնիկ-Մօնաստիր ճանապարհին և սահմանին բուլղար հրոսակախմբերը և թիւրքերը գործում են միասին ընդդէմ յոյների։ Եղել են լուրջ ընդհարումներ։

◆ Կ. Պոլսից հեռագրում են, որ երիտասարդ-թիւրքերը դրակօնական միջոցներ են գործադրում իրանց հակառակորդ զինուորականների վերաբերութեամբ։

Խմբագիր-հրատարակիչ՝ Հ. ԱՌԱՔԵԼԵԱՆ

ՏԵՂԵԿԱՏՈՒ

ԱՌԱՋԻՆ ՄԱՍՆԱՒՈՐ ՀԻՒԱՆԴԱՆՈՑ

Բժշկ. Բ. Նաւասարդեանի

Հիմնված 1880 թ.

(Գուկիա, Վօրօնցովի արձանի հանդէպ)

Ամեն օր, բացի կիրակի օրերից

606»-ի եւ «914»-ի ներարկում բժշկական խորհրդակցութեամբ՝ առ. 11—12 ժ.

ԱՌՈՒՕՏՆԵՐԸ

Բ. Ա. ՆԱՒԱՍԱՐԴԵԱՆ—11—12 ժ. վեներական (սիֆիլիս) հիւանդութիւն։

Բ. Գ. ԱՂԱՄԱՐԵԱՆ—1—2 ժ. ներքին և երեխայոց հիւանդութ.։

Զ. Ի. ԲԱԲԱՆԱՄԵԱՆ—10—11 ժ. մանկաբարձութիւն, կանանց և երեխայոց հիւ.։

Մ. Մ. ԲՆՆԻՄՕՎԻՉ—10—12 ժ. ականջի, կոկորդի և քթի հիւանդութ.։

Մ. Գ. ԱՒԵՏԻՍԵԱՆ—11—12 ժ. մորթու, վեներական, վիրաբուժութեան և միզասեռ. հիւ.։

Ա. Գ. ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆ—12—1 ժ. ներքին և երեխայոց հիւ. և ծաղկահատ.։

ԿԻՆ-ԲԺԻՇԿ ՏԷՐ-ԴԱՒԹԵԱՆ—12—1 ժ. մանկաբարձութիւն և կանանց հիւ.։

ԻՐԻԿՈՒՆԵՐԸ

Մ. Գ. ԱՒԵՏԻՍԵԱՆ—6—7 ժ.։

Վճարը 50 կ.։ Չքաւորները ձրի։ Համախորհրդի (կօնսիլիումի) և օպերացիայի համար առանձին։

Հիւանդանոցի վերատեսուչ՝

Բժշկապետ Բ. Նաւասարդեան

1. 0—7

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ԻՄ ԹԱՐԳՄԱՆՈՒԹԵԱՄԲ

1, ԻԲՍԷՆԻ «ՀԷԴԴԱ ԳԱԲԼԷՐ» և

2, ԲԼԷՄԻ «ԿՆՈՋ ԻՐԱՒՈՒՆՔԸ»

պիէսները խաղալու համար պէտք է դիմել ինձ անձնապէս։

3—1 33. Ս. ԵՍԱՅԵԱՆ

Փոխատու Դրամարկղ

„ТОВАРИЩЕСТВО“

Պուշկինսկայա փ. № 4, Բէբուչեվի (նախկին Բաբինօվիչի)։

Տալիս է դրամ ամեն տեսակ ապրանքների գրաւականներով, նոյնպէս և ընդունում է օտար քաղաքներից փոխադրված գրաւականներ։

(Կ. Չ.) 13. 3—3

Բժշկ. Ֆէլշէր **Ա. Գ. ԵՍԱՅԵԱՆԻ**

1) «Դաղտնի հիւանդութիւնների բժշկարան» (կանանց և տղամարդկանց վեներական և այլ ցաւեր), բազմաթիւ բէցեպտներով, խորհուրդներով և նկարներով։ Ամենքին հասկանալի։ Գինն է 50 կ.։
2) «Երիտասարդ սեռը», ծիծաղաշարժ անեկդօտների և Մօլլայի բնութիւ առակների ժողովածու. սկզբի նկար գրքի երեսին՝ խիստ ծիծաղաշարժ։ Գինը 20 կ.։
3) «Միւսնոյն դոգանում», պատմուածք հայ. թարգմ. կալինների. գեղանկարները նկարն.։ Գինը 7 կ.։
4) «Բաճճի» պատկերով։ Գինը 10 կ.։

Այս բոլոր գրքերը միասին պահանջողներին ձրի ուղարկում եմ «Ներկարմոսի օակվարը» ծիծաղաշարժ վօդրվիլը։ Գրքերի գինը և ճանապարհածախսի համար 17 կօպ. մարկաներ առաջուց ուղարկել։ Հասցէ՝ Тифлисъ, Семеновская ул. № 9. А. Г. Есаянцу.

(Հ. Կ.) 44. 100—86

Блокеръ Какао

ԹԷՅԻՑ ԵՒ ՍՈՒՐՃԻՑ ԱՌԱՒԵԼԱԳՈՅՆ

ՈՉ ՄԻԱՅՆ ԻՐ ԴՈՒՐԵԿԱՆ ՀԱՄՈՎ, ԱՅԼ ԵՒ ԻՐ ՍՆՆԴԱՐԱՐՈՒԹԵԱՄԲ։

Վաճառվում է կօլօնիալ ռեղատնային ապրանքների բոլոր խանութներում։

ԹԻԹԵՂԵԱՅ ԱՐԿՂԻԿՆԵՐՈՒՄ 2, 1, 1/2, 1/4 ֆունտանոց։

Գլխաւոր պահեստը՝ Առևտրական Տուն «Եավա», Ս.-Պետերբուրգ, Մօյսկայա, 38.

(П. 130680) 6—3

ԱՌԵՒՏՐԻ ԵՒ ԱՐԴԻՒՆԱԲ. ՄԻՆԻՍՏՐ. ԻՐԱՒԱՍՈՒԹԵԱՆ ՆԵՐՔՈՅ ԳՏՆՎՈՂ

ՀԱՇՒԱՊԱՀԱԿԱՆ ԴԱՍԸՆԹԱՑՔՆԵՐ

Ն. Ռ. ԱԲՐԱՀԱՄԵԱՆԻ

Գոյութիւն ունի 1895 թ.

Հեղինակ առևտրական հաշւապահութեան ձեռնարկի և զանազան մասնագիտական ձեռնարկների։

Տալիս է երկու սեռի անձանց մասնագիտական առևտրական գիտութիւն 4-ԱՄՍԵԱՅ ԴԱՍԸՆԹԱՑՔՈՎ, ամենօրեայ պարապմունքներով։

Դասընթացքներում անցնում են.—Առևտրական և արդիւնաբերութեան զանազան ճիւղերի հաշւապահութիւն, նաւթարդիւնաբերութեան և նաւթագործութեան ճիւղի հետ միասին, զանազան մեթօդներով, կատարեալ իւրացումն կրկնակի իտալական սիստեմով և առևտր. թւաբանութիւն, առևտր. նամակագրութիւն մաւրհակային և առևտրական իրաւունքներ, քաղաքատնտեսութիւն, վատ ձեռագրի ուղղումն։

Ոչ պարտադիր առարկաներն են՝ 1) Օտար լեզուներ, 2) Ստենօգրաֆիա (սղագրութիւն) և 3) Ռեմինգտօնի վրա գրել։

Ուսուցիչները բարձր կրթութիւն ստացած մասնագէտներ են, որոնք գործնականապէս և տեսականապէս պատրաստված են ամեն մի առարկայի համար առանձին։

Վկայագրերը տրվում են մինիստրութեան թոյլտուութեամբ։

Պարապմունքների սկիզբը յունվարի 15-ից 1914 թ.։ Խնդրագիրների ընդունելութիւնը ամեն օր, առաւօտեան ժամը 9—11-ը, երեկոյեան 5—7-ը։ Ծրագիրը և կանոնները տրվում և ուղարկվում են ձրիաբար։ Դասընթացքներին կից հաստատված են քիչ պատրաստված անձանց համար առանձին պատրաստողական և լրացուցիչ դասարաններ ռուսաց լեզուի և թւաբանութեան համար։

Անձամբ և նամակներով դիմել՝ Тифлисъ, Учредит. Бухг. Курсовъ Н. В. Абраамяну, Николаевская, 22, Телефонъ 7—44.

(Կ. Հ. Ե.) 1153. 0—14

Առևտրի եւ Արդիւնաբերութեան Մինիստր. տնօրէնութեան ներքոյ գտնվող

Տ. Մ. ՓԻԼՈՅԵԱՆԻ

ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ԳԻՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐԻ ԿՈՒՐՍԵՐՈՒՄ

Թիֆլիս, Միխայէլեան պր. 24/2. Տէլէֆօն № 976.

Տալիս են երկու սեռին մասնագիտական առևտրական կրթութիւն։

Դասընթացքն աւարտողներին տրվում են ատեստատներ։

Գործնական պարապմունքները կատարվում են կուրսերում՝ Լօնդօնի Pitman և Փարիզի Pigier դպրոցների ձևով կազմակերպված Muster-Comptoir-ում։ Նիւթերն առնվում են բէալ կեանքից։ Առարկաներն են. ա) պարտադիր. 1) Հաշւապահութիւն (պարզ, իտալ., գերմ., ֆրանս., ամերիկական, բանկային և գործարանական). 2) Առևտրական թւաբանութիւն. 3) Քաղաքատնտեսութիւն. 4) Օրէնսգիտութիւն (առևտրական իրաւունք, մուրհակի կանոնադրութիւն). 5) Առևտրական թղթակցութիւն. 6) Թւաբանութիւն համրիչի վրա. 7) Վայելչագրութիւն, (ամենավատ ձեռքի ուղղումն), արագագրութիւն. բ.) ոչ-պարտադիր. 1) Օտար լեզուներ. 2) Սղագրութիւն. 3) Դակտիլօգրաֆիա (ռեմինգտօն և այլ.) և 4) Առևտր. թղթակցութիւն օտար լեզուներով։ Պարապմունքները կատարվում են և զատ-զատ։ Ունկնդիրների թւի շատութեան պատճառով բացվում է երկրորդ զուգընթաց բաժանմունք, որը մանաւանդ յարմար է օտարաքաղաքացիների համար։ Ունկնդիրների թիւը սահմանափակված է։ Պարապմունքների սկիզբը յունվարի 15-ին։ Խնդիրների ընդունելութիւնը առ. ժամը 10—12-ը և երեկ. 4—7-ը։ Ծրագիրը և կանոնները ուղարկվում և տրվում են ձրիաբար կուրսերի շէնքում։ Կուրսերը ֆիրմաներին յանձնարարում են հաշւապահներ, օգնականներ և առևտր. այլ ծառայողներ՝ կուրսերի ընթացաւարտներից։ և իրանց ընդունակութեամբ աչքի ընկնողներից։ (Ընթացիկ տարում կուրսերն ունեցել են 284 ունկնդիր, որոնցից 53 հոգի իգական սեռից)։

1151. 0—26

Типографія канцеляріи Намѣстника Его Императорскаго Величества на Кавказѣ Лорисъ-Меликовская улица, домъ казенный